

VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNICKÁ, O. P. S.
PRAHA

HISTORIE OŠETŘOVATELSKÉ PÉČE VYKONÁVANÉ ŘÁDOVÝMI SESTRAMI
SVATÉHO KARLA BOROMEJSKÉHO

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JANA DVOŘÁKOVÁ

2008

HISTORIE OŠETŘOVATELSKÉ PÉČE VYKONÁVANÉ ŘÁDOVÝMI
SESTRAMI SVATÉHO KARLA BOROMEJSKÉHO

Bakalářská práce

Jana Dvořáková

VYSOKÁ ŠKOLA ZDRAVOTNICKÁ, O. P. S. V PRAZE

Mgr. Andrea Pohlová

Stupeň kvalifikace: Bakalář

Studijní obor: Všeobecná sestra

Datum odevzdání práce: 2008-03-31

Datum obhajoby:

Praha 2008

ABSTRAKT

DVOŘÁKOVÁ, Jana: Historie ošetrovatelské péče vykonávané řádovými sestrami svatého Karla Boromejského. (Bakalářská práce. Jana Dvořáková – Vysoká škola zdravotnická o. p. s. v Praze. Stupeň odborné klasifikace: Bakalář v oboru Všeobecná sestra. Školitel: Mgr. Andrea Pohlová, Vysoká škola zdravotnická Praha, 2008.

Hlavním tématem této bakalářské práce je historický popis ošetrovatelské péče a řádového zdravotnictví pod vedením jednoho z nejznámějších církevních řádů v České republice, Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského. Práce zaznamenává roky od jejich vzniku ve francouzském městečku Nancy v roce 1652, přes založení vlastní ošetrovatelské školy v roce 1939, ve které vychovaly 291 absolventek až po působení řádu v dnešní době. Sestry boromejky stály u založení Nemocnice pod Petřínem, která byla v minulém roce vyhlášena nemocnicí roku za kvalitu a péči o své pacienty.

Mým cílem je zaznamenat historii řádového ošetrovatelství u nás a příchod této kongregace do českých zemí. Důležitost tohoto řádu v minulosti i v současnosti.

Klíčová slova: Kongregace, řád, sestra, ošetrovatelská péče, ošetrovatelská škola, nemocnice, zdravotnictví.

ABSTRAKT

DVOŘÁKOVÁ, Jana: The history of healthcare provided by nuns dedicated to St. Charles Borromei. Bachelor work (Jana Dvořáková – University of healthcare, Prague, Degree of specialization: Bachelor nurse, Tutor: Mgr. Andrea Pohlová University of healthcare, Prague, 2008.

The main topic this bachelor work is a historical overview of nursing care and nun's healthcare provided by one of the most famous orders in the Czech Republic, Congregation of merciful nuns of St. Charles Borromei. This work includes history of the foundation in French town Nancy in 1652, continues with description of establishing own nursery school in 1939, in which there were 291 nurses educated and ends up with information about the order's up-to-date activities. The Borromei nuns were also cofounders of the Hospital pod Petřínem, which was awarded to be the best hospital in 2007 for its high-quality healthcare.

The aim this work is to sum up the history of order's healthcare in our republic since the congregation came to Czech Countries.

Key words: Congregation, order, nurse, nursing care, nursery school, hospital, healthcare.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato bakalářská práce byla používána ke studijním účelům.

V Praze dne 31. března 2008

Jana Dvořáková

.....

PŘEDMLUVA

Řádové ošetřovatelství prošlo od svého vzniku určitým vývojem a i v dnešní době zanechává nerasmazatelné stopy při ošetřování nemocných. Příkladem toho jsou sestry boromejky, které založily vlastní ošetřovatelskou školu a Nemocnici pod Petřínem v Praze, ve které jsou činné dodnes.

Téma pro tuto práci jsem si vybrala z důvodu mého zájmu o život a činnost řádových sester. Po návštěvě Nemocnice pod Petřínem v rámci odborné praxe na naší škole, jsem se seznámila se S. M. Vincentou, která je právě členkou kongregace boromejek. Proto jsem se rozhodla o této kongregaci najít co nejvíce informací a použít je v této práci. Materiál jsem čerpala hlavně z kroniky kongregace, dále pak z knižních a časopiseckých publikací.

Práce je určena všem studentům ošetřovatelství a jiným podobně zaměřeným oborům, kteří se zajímají o historii ošetřovatelské péče a chtějí se dozvědět něco zajímavého o počátcích řádové zdravotnické péče u nás. Stejně tak zde mohou najít cenné informace sestry z praxe a zároveň i laici, které zajímá, jak se sestry dříve připravovaly na zdravotnická povolání v kongregaci určitého řádu.

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Andree Pohlové za vstřícný přístup, cenné metodické a teoretické rady, kterými přispěla k vypracování této bakalářské práce.

Dále bych chtěla upřímně poděkovat pražskému konventu Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského, zvláště pak S. M. Eucharistiáně Tarandové, která mi poskytla četné textové i obrazové materiály a cenné informace, bez kterých by tato práce nemohla být vypracována.

OBSAH

Úvod	7
1 Řádové zdravotnictví	9
1.1 Vývoj českého ošetřovatelského školství	16
1.2 První česká ošetřovatelská škola	18
1.3 Práce sester v době fašistické okupace 1939 – 1945	21
2 Kongregace a řády uprostřed společnost	25
2.1 Dějiny Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského	27
2.2 Kongregace SCB v Praze za Rakouska – Uherska v 19. století	29
2.3 Kongregace SCB ve 20. století	30
2.4 Kongregace SCB od roku 1990 až dodnes	31
3 Založení ošetřovatelské školy v roce 1939	33
3.1 Školní rok 1939/1940	34
3.2 Školní rok 1940/1941	36
3.3 Školní rok 1941/1942	39
3.4 Školní rok 1942/1943	40
3.5 Školní rok 1943/1944	42
3.6 Školní rok 1944/1945	43
3.7 Školní rok 1945/1946	47
3.8 Školní rok 1946/1947	48
3.9 Školní rok 1947/1948	48
3.10 Školní rok 1948/1949	48
3.11 Školní rok 1949/1950	49
3.12 Školní rok 1950/1951	50
Závěr	52
Seznam použité literatury	53
Seznam příloh	55

Úvod

Otázka ošetrovatelské péče o nemocné je velmi důležitá. Její řešení není jednoduché. V celém světě se touto problematikou zabývá mnoho škol a institucí. Největšího úspěchu v této otázce dosáhly církevní řády instituce. Řeholní řády a kongregace již v minulosti plnily různá poslání. Zejména pečovaly o chudé a nemocné, kteří neměli na lékařskou péči peníze. Ošetřovaly nemocné v soukromých domech nebo v nemocnicích a mnohdy pracovaly bez nároku na mzdu. Kromě této činnosti se musely věnovat i jiným způsobům práce, aby si vydělaly na vlastní živobytí. Často byly sestry a řeholnice povolávány do nouzových nemocnic i v dobách válek. Jejich místo bylo důležité i v jiných oblastech jako například v oblasti pedagogické a také v práci v sirotčincích a chudobincích.

Ve své práci jsem se zaměřila na Kongregaci Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, která vznikla již v roce 1652 ve francouzském městě Nancy, založena francouzským právníkem Emmanuelem Chauvenelem a jeho otcem. Je to ženská katolická kongregace, soustřeďující se na péči o nemocné, chudé a lidi na okraji společnosti. Boromejky patří ke třetí nejstarší kongregaci na světě. Patronem řádu je sv. Karel Boromejský, a proto se jeho jméno v názvu kongregace objevuje.

Od počátku je hlavním posláním kongregace péče o nemocné, staré a trpící v duchu milosrdné lásky. V Čechách jsou počátky kongregace spojeny s příchodem čtyř sester z Nancy do Českých Budějovic v roce 1837. Do Prahy se kongregace dostala také v roce 1837 díky pozvání pana Aloise Klára, zakladatele slepeckého ústavu, kde sestry zahájily svoji činnost. V roce 1843 byl pod Petřínem založen klášter s kostelem sv. Karla Boromejského a později i nemocnice, kde sestry působily a pracují i dodnes.

Roku 1939 uskutečnila tato kongregace svůj dlouholetý plán, mít vlastní ošetrovatelskou školu, která byla také v tomto roce založena. Sestry zde vychovaly za jedenáct let působení této dvouleté školy 291 absolventek. Mým cílem je zaznamenat rok vzniku ošetrovatelské školy a její působení v letech 1939 – 1951. Důležitost ošetrovatelských škol v době války.

Při zpracovávání této práce mě vedla myšlenka, že moje práce přispěje k poznání nejen života řádu ve společnosti, ale také že přiblíží mnoha lidem kongregaci, jejíž činnost považují za potřebnou a zajímavou.

Pro některé z nás je život řádových sester stále obklopen jakýmsi tajemstvím. Původ těchto pocitů připisuji jejich životu v kláštorech. Do jejich klausury¹ není přístup, žijí spíše ve větších městech a mnoho lidí se s nimi setká poprvé právě až zde. Svou prací bych chtěla zpřístupnit život a činnost kongregace těm, kteří o ní nemají dostatek informací. Zejména chci zaznamenat dějiny, rozvoj a práci církevní instituce, která dodnes plní své původní poslání. Má širokou členskou základnu a dříve se věnovala výchově nových generací zdravotních sester ve své ošetrovatelské škole.

Postavení této kongregace bylo a je nezastupitelné, dodnes některé sestry pracují v Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského pod Petřínkou rozhlednou v Praze. Od 1. ledna 2001 jsou nejpočetnější ženskou kongregací v Čechách a sdružují 240 sester.

¹ KLAUSURA: místnosti a prostory v klášteře nebo v řeholním domě, kam nesmějí vstoupit osoby druhého pohlaví, církevní předpis upravující vstup do klášterů nebo řeholních domů.

1 Řádové zdravotnictví

Charitativní a řádové ošetřovatelství otevírá velmi dlouhou etapu historického vývoje péče o nemocné označovanou jako ošetřovatelství laické. Jeho počátky sahají do raného středověku doprovázeného šířením křesťanství. Od svého vzniku se obrací zejména k chudým, nemocným a trpícím, kterým poskytuje péči a ochranu jak ve špitálech vznikajících při kláštrech, tak prostřednictvím různých charitativních skupin. Už za starověku jsou dochovány záznamy, že péče prvotních křesťanských skupin o vdovy, sirotky a nemocné vyvolávala pozornost v tehdejší společnosti.²

Pomoci druhému v nouzi a utrpení je přirozenou vlastností většiny lidí. Tato snaha se týká rodin, sousedství i komunity, v níž žijeme a je historicky velmi stará. Podpořil ji však příchod křesťanství, neboť jeho základy jsou postaveny právě na pomoci bližním. Křesťanská láska byla věřícím vyjádřena zejména životem v pokoře a chudobě, milosrdenstvím, pomoci bližnímu. Takto orientovaní lidé se sdružovali do skupin. Z nich pak postupně vznikaly první křesťanské řády, jejichž posláním bylo mimo jiné pečovat o nemocné. Zde byly položeny základy klášterní medicíny spojené s péčí o základní potřeby nemocných, postižených, chudých a trpících lidí.³

Ve středověku bylo navíc lékařské ošetření pro většinu lidí nedostupné. Obyčejní, nemajetní lidé byli odkázáni na pomoc léčitelů, jejichž schopnosti poradit si s chorobami nebo úrazy byly značně omezené. Velkou překážkou na cestě k uzdravení byly tehdy také zcela žalostné hygienické podmínky ve většině lidských obydlí. Charitativní činnost a zdravotnické služby, které začaly poskytovat mnišské řády, se staly vítanou pomocí pro většinu obyvatel tehdejšího světa.⁴

Původní zdravotnická zařízení na našem území byly útulky. Zřejmě prvním byl útulek pro matky Pod Petřínem v Praze. Historicky doložená je existence útulku pro cizozemské kupce z roku 980, stál v místech Staroměstského náměstí v Praze. Sloužil 12 nemocným, kteří byli ošetřováni 7 ženami. Později byl rozšířen a přijímal chudé a nemocné obyvatele Prahy.⁵

Klášterní medicína uplatňovala jak léčbu medikamentózní a chirurgickou, tak léčbu pomocí správné životosprávy včetně stravy, avšak ve 13. století byla mnichům lékařská péče

² STAŇKOVÁ, M. *Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče*. Mimořádná příloha časopisu *Sestra*, Červen 2003, str. 3.

³ Tamtéž, str. 3.

⁴ KOMFORT, Linet. Řádové zdravotnictví: Bohatá minulost, nejistá přítomnost. *Dvuměsíčník*, prosinec 2006, číslo 06, str. 4.

⁵ BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetřovatelství u nás do roku 1918, *Historie ošetřovatelství*, str. 1

zakázána. Ošetrovatelské péči se však mnoho řádů věnuje dodnes. Rozvoj řádů a kongregací s charitativním a ošetrovatelským zaměřením byl ovlivněn především rozhodnutím papeže Řehoře Velikého v 9. století, který v roce 817 uložil klášterům péči o nemocné, chudé a také postižené.

Mezi první křesťanské řády patří benediktini, díky nimž můžeme i dnes poznávat středověkou literaturu, kulturu a umění. Zakladatelem tohoto velmi rozšířeného řádu byl Svatý Benedikt z Nursie, který v roce 529 založil v Itálii první klášter. Kláštery benediktinů se stávaly důležitými centry vzdělanosti, umění i hospodářství. Řeholníci se také věnovali misijní a ošetrovatelské činnosti. České země přivítaly první benediktiny v 10. století, v době vlády knížete Boleslava II., který nejen zakládal benediktinské kláštery, ale i stál u zrodu prvního hospice – útulku pro nemocné kupce a pocestné procházející Prahou, jehož základy lze vystopovat v Praze Na Františku, v místě nemocnice milosrdných bratří. I když péče o nemocné postupně ustupovala do pozadí, stali se příkladem pro další pozdější řády, které pokládaly charitativní ošetrovatelství za svoje základní poslání.⁶

Příslušníci řádů skládali slib dobrovolné chudoby. Pokud měli nějaký majetek, vkládali ho do činnosti řádů. Kláštery a špitály byly stavěny především příslušníky panovnických rodů. Později se k nim přidala další majetná šlechta i různí zámožní měšťané. Původní špitály byly zřizovány při kláštorech. Měly zpravidla pokoj s 12 postelemi (počet apoštolů) spojený s kaplí nebo klášterem a byly pro zchudlé měšťany a nemocné, pro kupce a pocestné, ale i pro zámožnější osoby, které si v nich předplatily doživotně byt, stravu a péči. V době válek a šířících se infekcí se zakládaly lazarety a leprosária.⁷

V roce 1234 byly z iniciativy dcery Přemysla Otakara I. Anežky České založeny v Praze na Poříčí a u sv. Františka špitály pro chudé a nemocné. Na základě bohatých zkušeností s ošetrovatelskou prací vypracovala Anežka účelný systém a konkrétní pravidla pro ošetřování nemocných. Péče, kterou tyto špitální kláštery poskytovaly, byla ve své době na velmi vysoké úrovni. Svatá Anežka je pokládána za zakladatelku a patronku českého ošetrovatelství. Sv. Anežka byla příslušnicí panovnického rodu Přemyslovců. Narodila se patrně v Praze 1211 jako nejmladší dcera Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské. Život neměla jednoduchý. Již jako tříletou ji otec zasnoubil se synem slezského knížete Jindřicha Bradatého. Anežčin snoubenec předčasně zemřel a šestiletá Anežka byla poslána na výchovu a další vzdělávání do kláštera v Doksanech. Když požádal o její ruku syn

⁶ STAŇKOVÁ, M. *Z historie charitativní a řádové ošetrovatelské péče*. Mimořádná příloha časopisu *Sestra*, Červen 2003, str. 3.

⁷ Tamtéž, str. 3.

císaře Bedřicha II. Jindřich, její výchova se změnila. Jak se má chovat budoucí císařovna, se učila na vídeňském dvoře. Více než světský lesk a sláva ji však zajímala víra a modlitby, a když sešlo i z tohoto sňatku, další ženichy už nechtěla, i když k nim patřil samotný císař nebo anglický král. V té době již byla pevně rozhodnuta vzdát se světského postavení a zasvětit svůj život bohu. Ze všech řádů ji nejvíce zaujali františkáni a klarisky. Vstoupila do kláštera sv. Kláry, v roce 1234 složila řeholní slib, přijala řeholní roucho a stala se abatyší kláštera klarisek. Celý svůj život se věnovala pomoci chudým a nemocným. Založila mateřinec klarisek a špitální bratrstvo se špitálem při kostele sv. Haštala. Špitální bratrstvo bylo papežem záhy prohlášeno za samostatný řád křížovníků s červenou hvězdou. Anežka byla první ženou, která založila mužský řád. Zemřela 6. 3. 1218. Svatořečena byla v listopadu roku 1989.⁸

Války měly vždy velký vliv na rozvoj ošetřovatelství. Velké množství raněných vojáků, hromadné infekce v důsledku velmi špatných hygienických podmínek lazaretů a nedostatečných znalostí zdravotnického personálu vyvolávaly zvýšenou potřebu lékařské a ošetřovatelské péče. Kontaminované rány byly dříve většinou smrtelné. Vedle velkého množství padlých a poraněných byly příčinou porážky mnoha armád epidemie, které propukaly při nedodržování hygienických pravidel. Často bylo více vojáků zabito nemocí než nepřítelem. Ve starověku se o nemocné a zraněné vojáky na bojištích starali otroci. Římané při svém imperiálním tažení Evropou stavěli velké, dobře organizované lazarety, v nichž pečovali o nemocné a zraněné vojáky v době jejich pobytu v cizině.⁹

Křížácké výpravy, náboženské války vedené v letech 1095 – 1121 západními Evropany proti muslimům za účelem znovuzískání Svaté země, byly celkově neúspěšné. Z ošetřovatelského hlediska ovšem vedly k vytvoření dobře organizovaných vojenských řádů, které měly pečovat o křížáky. Cíle těchto řádů byly jak náboženské, tak vojenské a jejich vliv je viděn v kombinaci náboženského prvku a vojenských způsobů, které se promítly do způsobů ošetřovatelství v pozdější době. Mezi nejznámější vojenské ošetřovatelské řády patřili maltézští rytíři a rytíři sv. Lazara. Tyto řády založily mnoho lazaretů, v nichž byli ošetřováni nejen vojáci, ale i poutníci, kteří onemocněli na cestě do Svaté země. Mnoho ošetřovatelských tradic má původ ve vojenském ošetřovatelství, které se datuje od dob svatých válek. Patří sem přísná morálka, vizity s lékaři a způsob uspořádání ošetřovacích

⁸ BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetřovatelství u nás do roku 1918, *Historie ošetřovatelství*, str. 1.

⁹ STAŇKOVÁ, M. *Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče*. Mimořádná příloha časopisu *Sestra*, Červen 2003, str. 3.

jednotek s velkými pokoji pro lehčí pacienty, postranními pokoji pro vážnější pacienty a boxy pro pacienty v kritickém stavu.¹⁰

Mnoho hluboce věřících osob, které nebyly příslušníky křesťanských řádů, avšak žily bohabojným životem, obdobně nabízely pomoc potřebným především chudým a strádajícím osobám, kterou nazýváme charitativní péčí. Z počátku to byla činnost individuální, neorganizovaná, v níž vynikla např. sv. Zdislava z Lemberka (asi 1220 -1252). Svatá Zdislava je uctívána jako příklad velmi laskavé charitativní péče a jako patronka rodinného a manželského života.¹¹

Tato péče byla dlouho velmi roztržštěná. Teprve v 17. století díky usilovné snaze sv. Vincenta a sv. Louisy se počala sjednocovat a organizovat pod názvem Charita. Charitativní a řádová péče se stala základem, na němž bylo postupně vystavěno profesionální ošetrovatelství, poprvé formulované jeho zakladatelkou Florence Nightingalovou v 19. století. Až dodnes však zůstala důležitou složkou sociální a zdravotní péče na celém světě. Bez široké charitativní pomoci nadšených dobrovolníků, křesťanských řádů a organizací by se současná společnost těžko obešla.¹²

V pozdním středověku již byla na území českých zemí poměrně hustá síť městských a klášterních špitálů a byly zřizovány i specializované špitály k hospitalizaci osob s infekčními nemocemi. Kromě těchto zařízení sloužily potřebným osobám i lékárny, veřejné lázně a domy ranhojičů.

V roce 1348 byla založena Karlova Univerzita v Praze. Při svém vzniku měla 4 fakulty, mezi nimi i fakultu lékařskou. Členové univerzity, avšak i další lékaři se zasloužili o počáteční rozvoj lékařského a zdravotnického písemnictví, které směřovalo k širšímu rozvoji vzdělávání v lékařství.

Ošetrování nemocných se věnovali příslušníci katolických i nekatolických institucí a civilní osoby (opatrovníci, ranhojiči, lazebníci, porodní báby, lidoví léčitelé, kořenáři apod.) Pouze církevní řády měly ustanovená pravidla pro výchovu ošetrovatelského personálu. Adept ošetrovatelství procházel přípravou, zácvikem a po praxi dokazoval odbornost zkouškami. Teprve potom mohl pracovat samostatně u pacientů. U civilních osob zůstal prostý zácvik i nadále jedinou formou odborné přípravy.¹³

¹⁰ STAŇKOVÁ, M. *Z historie charitativní a řádové ošetrovatelské péče*. Mimořádná příloha časopisu *Sestra*, Červen 2003, str. 4.

¹¹ Tamtéž, str. 4.

¹² Tamtéž, str. 6.

¹³ BALDOVÁ, M. *Rozvoj ošetrovatelství u nás do roku 1918*, *Historie ošetrovatelství*, str. 1.

K neznámějším církevním ošetrovatelským řádům patřili Milosrdní bratři, kteří v roce 1620 založili Nemocnici Na Františku. Ta byla nejprve určena jen pro mužské pacienty. Využívala ji lékařská fakulta. Dbali na to, aby se příslušníci řádu vzdělávali, často byli magistry farmacie, doktory lékařství nebo řádem vyškolení ošetrovatelé. Z příslušníků řádu je pro ošetrovatelství významný lékař Václav Joachim Vrabec, který na konci 18. století velmi usiloval o zavedení odborných přednášek na lékařské fakultě pro opatrovníky a porodní báby. Lékařská fakulta však jeho návrh odmítla. V roce 1770 vyšla jeho kniha „Výborné naučení pro báby a jiné osoby“.¹⁴

Dále to byl řád sv. Alžběty (alžbětinky), které v roce 1772 založily klášter Na Slupi spolu s řádovým špitálem sv. Alžběty. Na svoji dobu zde bylo postaveno moderní zařízení, které přijímalo pouze ženy. Pacientky zde byly již léčeny dvěma lékaři. Nemocnice měla i svoji lékárnu. Byl zde kladen nesmírný důraz na čistotu a pořádek. Při přijetí byla každá nemocná svlečena, očištěna, učešána a převlečena do ústavního prádla. U každé pacientky byl sepsován podrobný chorobopis. Těžce nemocným se denně čistily zuby, vyplachovala ústa a vymývaly oči. Nemocniční pokoje se denně myly a větraly. Měnilo se ložní prádlo. U těžce nemocných sestra seděla neustále a utěšovala je.¹⁵

Boromejky (Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského), tento řád v roce 1848 dostavěl nemocnici pod Petřínskou rozhlednou – Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Monopol církve v poskytování zdravotních a sociálních služeb ukončil v českých zemích a ve střední Evropě reformátor Josef II. Ačkoliv poddaní tehdy nedali na církvi dopustit, protože se starala o školství, špitály i útulky pro chudé. V roce 1783 převzal stát oblast školství, zdravotnictví i útulky pod svou správu. Císař proto vydal tzv. direktivní pravidla, nichž bylo stanoveno, jakým způsobem mají být vybudovány na náklady státu zdravotní ústavy.¹⁶

Uplatnění pokrokových prvků ve zdravotnictví se výrazně projevilo až v osvícenském období tereziánskými a josefínskými reformami. Od poloviny 18. století byly na našem území zakládány první všeobecné nemocnice, a to v roce 1785 v Brně, 1787 v Olomouci a 1790 v Praze (dnešní Všeobecná nemocnice). V roce 1787 byly v Brně a v Olomouci rovněž založeny porodnice. Všeobecné nemocnice měly pečovat o chudé nemocné, v porodnicích

¹⁴ BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetrovatelství u nás do roku 1918, Historie ošetrovatelství, str. 1

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ KOMFORT, Linet. Řádové zdravotnictví: Bohatá minulost, nejistá přítomnost. Dvuměsíčník, prosinec 2006, číslo 06, str. 5.

měly rodit nemajetné rodičky. Součástí nemocnic měly být i nalezinice, sirotčince, chorobince pro chudé, chronicky nemocné pacienty a blázince. Zároveň bylo v té době zrušeno velké množství klášterů (ze 154 jich podle Josefa Jungmanna přežilo jen 83). Ošetřování nemocných měli na starosti opatrovníci a opatrovnice, do jejichž pracovní náplně patřila i údržba prádla a pomůcek, vytápění pokojů, zajišťování osvětlení a úklid celého komplexu. Pracovní zátěž byla vysoká, malé finanční ohodnocení, společenské ocenění jejich práce téměř žádné. Bydleli přímo v nemocničních pokojích, od nemocných oddělení pouze plachtou. Personálu chybělo nejen odborné vzdělání, ale někdy i základní. Mezi personálem se často objevovali jedinci poznamenaní trestanectvím, prostitutí a většina neuměla číst ani psát.¹⁷

Řádové ošetřovatelství ovšem josefínské reformy přežilo. K tomu přispěl vznik na tehdejší dobu moderních řádů, které se vedle života v modlitbách věnovaly právě poskytování zdravotních služeb. Některé pokrokové řády, které měly jako hlavní úkol péči o nemocné, již existovaly. Například Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského (založena roku 1652) nebo Hospitálský řád sv. Jana z Boha. Jiné byly na prahu nové doby teprve zakládány, například Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže (1856) nebo Kongregace Dcer Božské lásky (1868).¹⁸

Moderní doba vyžadovala, aby zdravotní sestry nebyly už pouze „milosrdní andělé v bílém“, ale aby rovněž poskytovaly odbornou péči na základě příslušného vzdělání. Vznikla proto řada církevních zdravotních škol. Navzdory tomu, že do zdravotnictví pronikalo i stále více laických ošetřovatelek, přesto si řádové sestry udržovaly v oboru velký náskok. A to nejen v počtu, ale i ve zkušenostech a v odbornosti.¹⁹

Přestože neměly řádové sestry v obou největších konfliktech 20. století na různých ustláno, nejtěžší rána pro ně přišla s nástupem totalitního komunistického režimu, zvláště v 50. letech minulého století. Svědectví o působení řádových sester ještě na začátku padesátých let přinášejí některé pasáže knihy *Sestry vzpomínají*. „Na počátku 50. let minulého století pracovaly na některých oddělení ještě řádové sestry. Vyznačovaly se většinou obětavostí a laskavým a trpělivým vztahem k nemocným. Jejich činnost zahrnovala jak práce odborné, tak i práce pomocné. V některých nemocnicích pracovaly řádové sestry i v ústavních kuchyních a prádelnách. Později byly odsunuty....“²⁰

¹⁷ BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetřovatelství u nás do roku 1918, *Historie ošetřovatelství*, str. 2.

¹⁸ KOMFORT, Linet. Řádové zdravotnictví: Bohatá minulost, nejistá přítomnost. *Dvuměsíčník*, prosinec 2006, číslo 06, str. 5.

¹⁹ Tamtéž, str. 5.

²⁰ ROZSYPALOVÁ, M., *Sestry vzpomínají*. Grada 2005, str. 43.

Po roce 1950 byly sestry rozprášeny, i když na rozdíl od mužských řádů nebyly zcela zlikvidovány. Stejně ale bylo zakázáno přijímat do řádů dorost, čímž státní moc řeholní sesterstva a bratrstva generačně paralyzovala. Ženské řády sice mohly žít ve společenstvích, ale přišly o svá dosavadní sídla a veškerý majetek. Většina sester byla vystěhována do pohraničí do společných domů, kde žilo pohromadě až 8 různých kongregací. Tak tomu bylo například v Jiřetíně pod Jedlovou. Všechny sestry byly v 50. letech přinuceny pracovat na polích i v továrnách. S pozdějším uvolněním se mohly také věnovat „své“ práci – například péči o postižené děti a dospělé. Ústavů tohoto typu vyrostlo v odlehlých oblastech více než dost. Přestěhoval je tam stát, který nechtěl mít nedokonalé občany na očích.²¹

Už v roce 1988 bylo povoleno přijímat nové členky do ženských řádů. Po demokratických změnách o rok později byla obnovena činnost řádů. Kongregacím byl dokonce v rámci restitucí vrácen zpět původní majetek, ale téměř bez výjimky v dezolátním stavu. Na začátku devadesátých let došlo také k výraznému nárůstu řeholníků a řeholnic. Panoval hlad po zakazovaných projevech náklonnosti k víře a i řady řádů se začaly opět naplňovat. Počáteční euforie netrvala dlouho. Řeholnic, a nejen těch ve zdravotnictví rok od roku ubývá. V roce 2006 bylo v České republice sečteno 1899 členek všech církevních řádů, přičemž jejich průměrný věk byl 52,75 let. Mužů – řeholníků bylo ještě o více než polovinu méně – 825 řádových bratrů. Ve zdravotnictví a ošetrovatelství ale pracuje pouze zlomek z nich.²²

Nejaktivnější na tomto poli jsou právě sestry boromejky. Kongregace boromejek vlastní jedinou skutečně církevní nemocnici v České Republice – Nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze. Zde pracuje 20 řádových sester. Vedle toho je ještě vlastníkem Domova sv. Karla v Řepích nebo Domu sv. Antonína v Moravských Budějovicích. Kromě toho poskytuje kongregace ve svém prachatickém klášteře prostory hospice sv. Jana Nepomuckého. Ačkoliv sestry boromejky jsou ve zdravotnictví a ošetrovatelské péči nejvíce vidět, oboru se věnují i další řády. Příslušnice Kongregace sester Nejsvětější svátosti působí v Ústavu sociální péče v Anenské studánce a v Domově důchodců v Černožicích nad Labem. Hospitálský řád sv. Jana z Boha (milosrdní bratři) před rokem 1948 provozoval řadu nemocnic, z nichž byla řádu po revoluci v roce 1989 navracena Nemocnice ve Vizovicích. Malá komunita Šedých sester III. Řádu sv. Františka pracuje v Nemocnici v Českých Budějovicích. Známa je činnost sester vincentek, a to především na sousedním Slovensku. Ale působí i v Čechách – v Kroměříži a Veselí nad Moravou, kde pracují v léčebně

²¹ KOMFORT, Linet. Řádové zdravotnictví: Bohatá minulost, nejistá přítomnost. Dvuměsíčník, prosinec 2006, číslo 06, str. 5.

²² Tamtéž, str. 5.

dlouhodobě nemocných. Další členky ostatních řádů lze nalézt v ústavech sociální péče, domovech důchodců nebo léčebnách dlouhodobě nemocných po celé republice, přičemž jejich celkový počet čítá desítky řeholnic.²³

I v dnešní době se řády věnují odborné výchově mladých zdravotníků a zdravotnic. V Brně provozuje Kongregace Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka Střední zdravotnickou školu, z níž odcházejí do praxe zdravotničtí asistenti. V Praze sídlí Vyšší zdravotnická škola Suverénního řádu maltézských rytířů, která poskytuje odborné vzdělání v oboru všeobecná sestra.

Přestože se řádové sestry o rozvoj ošetrovatelství zasloužily vrchovatou měrou, nad jejich dalším působením v nemocnicích visí otazníky. Věkový průměr řeholnic se navyšuje, protože ubývá řádového dorostu. Současná církev dnes totiž nabízí řadu dobročinných činností těm, kteří se chtějí věnovat péči o druhé. A to bez podmínky žít v řádovém společenství a podřídit se přísným pravidlům řehole. Budoucnost ukáže, zda se laskavé a obětavé zdravotní sestry v řeholních oděvech budou o nemocné, handicapované nebo staré lidi starat i nadále.²⁴

1.1 Vývoj českého ošetrovatelského školství

Až do poloviny 19. století bylo naše ošetrovatelství směsí tradovaných zkušeností, vyzkoušených pracovních postupů a praktik převzatých z lidového léčitelství. Na poznatky z rychle a dynamicky se rozvíjející medicíny nereagovalo buď vůbec, anebo jen velmi nepatrně.

Od druhé poloviny 19. století se český národ stává v Rakousku – Uhersku významnějším elementem. Roku 1862 byl založen Spolek lékařů českých, jemuž předsedal J. E. Purkyně. Začal také vycházet Časopis lékařů českých. V roce 1872 založily bojovnice za ženská práva, české spisovatelky Eliška Krásnohorská a Karolína Světlá „Ženský výrobní spolek český“. Jeho hlavním posláním byla výchova žen k určitému povolání. Spolek organizoval zpočátku kurzy ručních prací, šití prádla a vyšívání. O akcích, které pořádal, informoval své členky prostřednictvím vlastního časopisu - Ženské listy. Právě zde byla také uveřejněna stať o záměrech a jednání spolku o studiu ošetrovatelek. K realizaci této myšlenky by pravděpodobně nedošlo v tak krátké době, kdyby tomuto spolku nepřispěl účinnou spoluprací právě Spolek českých lékařů. A tak byla v roce 1874 v Praze otevřena první ošetrovatelská

²³ Tamtéž, str. 6.

²⁴ Tamtéž, str. 6.

škola, která byla v té době jediná v Rakousku. Neodpovídala však představám o školách, které známe dnes.²⁵

Šlo spíše o organizovanou odbornou výuku podle učebního plánu a osnov ve formě krátkodobých kurzů, která probíhala v místnostech, pronajatých Ženským výrobním spolkem. Zdarma zde přednášeli znamenití lékaři i univerzitní profesori tělovědu, zdravotní vědu, teorii ošetřování, obvazování chirurgické, první pomoc při náhlých onemocněních a úrazech, ošetřování dětí a příslušnou obsluhu lázeňskou. Teorii doplňovala praktická část, jejíž výcvik probíhal na Karlově v městském chudobinci. Tím se začíná měnit organizovaná opatrovnická činnost v činnost ošetřovatelskou. Základní učebnicí byla „Kniha o ošetřování nemocných“ od Florence Nightingalové. Po sedmi letech trvání byla tato škola zrušena.²⁶

V devadesátých letech školil prof. MUDr. Bohumil Eiselt (1831-1908) soukromě skupinu sester na své interní klinice. Dostalo se jim výborného teoretického i praktického výcviku a osvědčily se zvláště při chorobách infekčních, což dokazuje fakt, že si jejich zkušenosti vyžádala i Amerika. Profesor Eiselt práci sester ctí, ve svém pojednání o nich hovoří jako o hrdinkách a stejně se jmenuje i jeho rukopis zveřejněný v krajinském listě jeho rodného města Poličky „Jitřence“. Popisuje zde činnost tří ošetřovatelek, které bydlely v 18lůžkové síni nemocných na třech postelích se záclonou: „... ustavičně chodí od jednoho nemocného k druhému a obsluhují je, dávají bedlivě pozor na vše, co se v celé síni přihodí. Služba vyžaduje upravená lůžka, čištění nemocných, nádob a síně samotné, každou druhou hodinu je třeba zaznamenávat teplotu nemocných, podávání léků a potravy, vykonati veškerá nařízení lékařská, tudíž nepřetržitý styk s nemocnými. Tito bývají často nepokojní a blouzniví, takže jediná osoba k obsluze nestačí a všechny vypomáhati musí. O nočním klidu a odpočinku v této místnosti nelze mluvit. Jen tělesná a duševní únava přináší spánek. Vzduch se při otevřených oknech, při umělé ventilaci, při činnosti sprayových přístrojů rozprašujících roztoky karbolové kyseliny, při natírání podlah vápnem a při rozestavěných mísách s chlorovým vápnem bývá hrozný. Služba lékařská je mnohem snadnější a méně nebezpečná, než jsou výkony ošetřovatelek. Jsem v požadavcích služby velmi přísným, vždy však spravedlivým, a kde toho potřeba káže, i vřelým obhájcem a zastáncem žen těch. Jsou jako vojín před nepřátelským vojskem, v ustavičném nebezpečení života, jich jména však ani známa nejsou, jich činy nehlásí se světu, bez nároku na uznání stojí v první řadě proti

²⁵ Tamtéž, str. 6.

²⁶ ŠKOCHOVÁ, D. Od Florence k dnešku. Florence- časopis moderního ošetřovatelství, ukázkové číslo, ročník I., říjen 2005, str. 15.

neviditelnému nepříteli, proti smrti konající těžkou, zodpovědnost plnou službu vytrvale, aniž by vlastní onemocnění energie jich zlomiti dovedlo. Jsou pravé hrdinky.”²⁷

Pokračovalo řízené vzdělávání ošetřovatelů a ošetřovatelek jen u katolických řeholí a jiných náboženských seskupení. Nebo byla příprava zajišťována formou určitého zacvičení. Přední čeští lékaři byli nespokojeni s kvalitou ošetřovatelské péče, uplatňovali svůj vliv k pozvednutí společenského významu ošetřovatelské profese i její odborné úrovně. Pořádali přednášky, organizovali kurzy, psali učebnice.²⁸

Jaké bylo postavení tehdejších ošetřovatelek v nemocnicích? Vycházky jim stanovil a jednotlivě povoloval lékař. Ošetřovatelky musely být svobodné a spaly za plentou přímo v pokoji nemocných. Přesto to bylo v té době velmi lukrativní zaměstnání.²⁹

Zdravotní výbor ústředního spolku českých žen se v roce 1904 ustanovil jako Spolek pro povznesení stavu ošetřovatelek nemocných, aby se plně věnoval odborné přípravě žen pro ošetřovatelství. Pořádal teoretické kurzy, které vedly české lékařky MUDr. Anna Honzáková (první žena lékařka, která promovala na české univerzitě) a MUDr. Růžena Machová. K prohloubení přípravy ošetřovatelek došlo až v roce 1913, kdy na teorii navazovala praktika na pražských klinikách.³⁰

V roce 1914 vyšlo nařízení od rakouského ministra vnitra o ošetřování nemocných. Bylo koncipováno tak, že odborná příprava osob, které se chtějí věnovat ošetřování z povolání má být prováděna ve dvouletých ošetřovatelských školách zřizovaných při nemocnicích, které mají zaručovat možnost praktického výcviku ve všech oborech nemocniční péče. Absolventky mají končit školu diplomovou zkouškou a tím získat titul: diplomovaná sestra ošetřovatelka. Za určitých podmínek mohou být k odbornému výcviku připuštěni i muži. Uvedené nařízení se vztahovalo na školy řádové i civilní.³¹

1.2 První česká ošetřovatelská škola

V roce 1914 byla v Praze založena první česká ošetřovatelská škola při všeobecné nemocnici v Ječné ulici. Zároveň s touto školou byla otevřena i německá ošetřovatelská škola v Praze a délka jejich školení byla stanovena na dva roky. K otevření české školy došlo ale až

²⁷ Tamtéž, str. 15.

²⁸ BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetřovatelství u nás do roku 1918, Historie ošetřovatelství, str. 2.

²⁹ Tamtéž, str. 2.

³⁰ Tamtéž, str. 2.

³¹ Tamtéž, str. 2.

v květnu roku 1916, protože těžké válečné poměry a nedostatek učitelů - lékařů znemožňoval dřívější zprovoznění. Každým rokem mohlo být na školu přijato pouze 15 žákyně, to zaručovalo individuální práci. Pro přijetí byly stanoveny podmínky: rakouské státní občanství, absolvování alespoň měšťanské školy, stáří od 18 do 30 let, dokonalé zdraví, mravní bezúhonnost, opravdový zájem o ošetrovatelské povolání, doklad, že nepečují o nezletilé dítě, nebo, že nevedou vlastní domácnost.³²

Žákyně byly do školy přijímány na základě pečlivého výběru. Podrobovaly se přijímacím zkouškám z inteligence, počtů a českého jazyka. Všechny úspěšné kandidátky nejprve nastoupily na zkoušku, která trvala 4 měsíce. Když prošly a splnily všechny požadavky školy, byly přijaty definitivně. Během dvou let studia mohla být kterákoli propuštěna ze školy pro špatné chování, neschopnost, porušení školních pravidel. Posluchačky se rozdělily do pěti skupin, které tvořily pracovní jednotky pro jednotlivé stanice – interní, gynekologickou, porodnici, dětskou a chirurgickou, v pořadí, jak přednostové klinik umožnily na svých klinikách praktický výcvik. Ročník 1918 byl první, který měl teoretický i celkový praktický výcvik. Základ, který byl vypracován pro výuku porodnictví, je tak hodnotný, že je v osnovách používán dodnes. Ke konci prvního roku se vykonávaly zkoušky, které umožňovaly postup do druhého ročníku. Po úspěšném vykonání zkoušky se žákyně nazývaly „ošetřovatelky na zkoušku“. V druhém ročníku již byly přiděleny na různá oddělení v nemocnicích, aby získaly vědomosti a zručnost v ošetřování nemocných a pracovaly pod vedením vrchních sester. Po ukončení vyučování ve druhém ročníku vykonávaly praktické a teoretické státní zkoušky. Ty, které je úspěšně podstoupily, obdržely ošetrovatelský diplom a titul „diplomovaná ošetřovatelka“.³³

Absolventkám, které vystudovaly na státní útraty, byl vydán diplom až po vykonání předepsané služební povinnosti ve státním nebo státem řízeném ústavu.

Absolventky obou škol, jak české, tak německé měly vysokou společenskou i odbornou úroveň a nemocnice s nimi počítaly jako s vrchními a hlavními sestrami. Existovaly i zahraniční stáže.

Na žádost předsedkyně Červeného kříže k nám vyslal americký červený kříž několik svých ošetrovatelek, aby svými dosavadními zkušenostmi ještě zvedly úroveň ošetrovatelství i u nás. Řízením školy byla v roce 1920 pověřena Američanka Marion Parsonse a jejími asistentkami byly slečny Lentel a Kačenová. Americké sestry výrazně zvýšily úroveň výuky. Do teoretických předmětů zařadily „historii ošetrovatelství“ a „etiku“. Při praktickém vyučování

³² Tamtéž, str. 2.

³³ Tamtéž, str. 3.

kladly důraz na individuální péči o nemocného nejen z hlediska ošetřovatelského, i morálního. V roce 1923 končila u nás americkým sestrám smluvní lhůta. Ředitelkou byla jmenována Sylva Macharová. Tato ředitelka školu podstatně rozšířila, na různých klinikách zřídila pro žákyně nové školní stanice. Kromě učení připisovala Macharová velký význam i v sebevzdělávání, a proto žákyně každý týden navštěvovaly divadelní představení nebo koncerty. V roce 1931 Sylva Macharová opustila školu a ošetřovatelská škola byla převedena do státní správy. Ředitelkou se stala Emilie Ruth Tobolářová, která pak školu vedla i během protektorátu.³⁴

V průběhu druhé světové války a nacistické okupace se ve vývoji zdravotnictví otvíraly nové problémy, naplňování promyšlených idejí o organizované zdravotnické péči se zdálo nereálné. Přehled o počtu ošetřovatelského personálu z konce roku 1939 ukazuje nedostatečné personální obsazení a nerovnoměrnou lůžkovou kapacitu: 191 zdravotnických zařízení u nás tehdy zaměstnávalo méně než 30 ošetřovatelek. Nejvíce jich pracovalo v ústavech pro choromyslné a ve dvou největších fakultních nemocnicích v Praze a v Brně. Malý počet ošetřovatelek a důležitost jejich práce jim ale přinášely i určitou výhodu – byly uchráněny před totálním nasazením.³⁵

V květnu 1940 došlo poprvé k oficiálnímu zřízení funkce „vedoucí sestra ošetřovatelské služby v nemocnici“. První se stala Jarmila Roušarová v pražské nemocnici Bulovka v letech 1900 – 1979. O rok později vydalo ministerstvo sociální a zdravotní péče oběžník, kde je stanovena odpovědnost všech funkcionářů ve všeobecných veřejných nemocnicích: „...Vrchní sestra je zodpovědná za nezávadný provoz ošetřovatelské služby a její nařízení musí být pro ošetřovatelský personál závazná, leč by v konkrétním případě kolidovala s jinakými nařízeními ústavního lékaře.“ Po odchodu Němců zůstala většina nemocnic v ubohém stavu. Bylo potřeba doplnit odnesený, zničený nebo poškozený materiál, zajistit odklízecí práce po náletech a přispět k zajištění provozu, což se pro nedostatek personálu dělalo doslova ze dne na den.³⁶

V poválečném období bylo otevřeno mnoho nových ošetřovatelských škol, které však pracovaly na podstatně jiných ideologických základech než školy prvorepublikové.

³⁴ Tamtéž, str. 3.

³⁵ ŠKOCHOVÁ, D. Od Florence k dnešku. Florence – časopis moderního ošetřovatelství, ukázkové číslo, ročník I., říjen 2005, str. 16.

³⁶ Tamtéž, str. 16.

Ošetrovatelský proces skloňovaný ve všech pádech byl u nás zaveden v 50. letech a byl všeobecně přijat jako základ ošetrovatelské péče. Nyní je součástí koncepce všech učebních osnov i právní definice ošetrování ve většině států.³⁷

1.3 Práce sester v době fašistické okupace 1939 – 1945

16. 3. 1939 se Čechy Morava staly protektorátem tzv. Velkoněmecké říše. Slovensko se odtrhlo. Zdravotnické služby byly však pro válku stejně důležité a potřebné jako munice. A právě z těchto důvodů mohlo zdravotnictví proti jiným oblastem zaznamenat určitý rozvoj. Byl rozšířen lůžkový fond.

Ošetrovatelská služba trpěla nedostatkem pracovních sil. Základna sester se rozšířila o sestry dobrovolné, které doplňoval Červený kříž a část německého personálu. Řádoví ošetrovatelé museli svá místa v nemocnicích opustit.³⁸

Nedostatek personálu byl kritický. Ministerstvo sociální a zdravotní správy dalo po projednání souhlas k otevření civilní ošetrovatelské školy v Brně dne 2. 10. 1939. Dále byly v roce 1939 otevřeny ještě tři ošetrovatelské školy pod vedením jednotlivých kongregací. V Praze založila ošetrovatelskou školu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. V Kroměříži to byla Kongregace Milosrdných sester sv. Kříže a v Olomouci Kongregace Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka. Řádové ošetrovatelství stále převažovalo.³⁹

Spolek diplomovaných sester byl nucen přerušit styky se zahraničními organizacemi. I přes nepřízeň doby se diplomované sestry snažily dokázat, že jsou proti neškoleným sestrám a praktickým ošetrovatelkám, ošetrovatelkami vzdělanými a moderními. Požadovali kratší pracovní dobu hlavně na rentgenologických odděleních, zvýšit počet sester na lůžkových odděleních. Čtyři sestry na třicet nemocných bylo málo, ale neuspěly, pouze prosadily výrobu nového odznaku, který se stal součástí uniformy.⁴⁰

Ošetrovatelský personál se obzvláště potýkal s nedostatečným personálním vybavením i o nerovnoměrné lůžkové kapacitě. 191 zdravotnických zařízení nezaměstnávalo více než

³⁷ Tamtéž, str. 16.

³⁸ HOLEČKOVÁ, KREJČÍ. *Práce sester v době fašistické okupace 1939-1945*, Historie ošetrovatelství, str. 1.

³⁹ Tamtéž, str. 2.

⁴⁰ Tamtéž, str. 2.

maximálně 30 ošetřovatelek. Ošetřovatelky měly výhodu v tom, že jich bylo málo a že je jejich práce nezbytná. Byly proto uchráněny před tzv. totálním nasazením v říši.⁴¹

Poradenská péče dospěla ještě koncem roku 1939 k odbornému rozčlenění podle chorob nebo podle sociálně zdravotních skupin. Existovaly poradny pro matky, kojence, protituberkulosní poradny, poradny pro choroby srdeční, pohlavní, ...atd. Lékařská věda značně pokročila, zvláště proti TBC. Ve většině nemocnicích se budovala oddělení sociálně zdravotní, která měla tvořit spojovací článek mezi péčí ústavní a mimoústavní.

Vedoucí funkce sester zajišťovaly většinou řeholní sestry „sestra představená“. Diplomované sestry pracovaly převážně jako vrchní a staniční (inventární) sestry. Běžnou ošetřovatelskou péčí zajišťovaly nediplomované sestry. V roce 1940 byl celkový počet ošetřovatelek 8344. Z toho 1845 řeholních sester, 6499 civilních ošetřovatelek (917 diplomovaných). 191 zdravotnických zařízení a 1958 lékařů.⁴²

Vzhledem k převaze nekvalifikovaného personálu si praxe vynucovala různá opatření jako kurzy, pracovní směrnice a písemné pokyny – v Praze Na Bulovce – „Pracovní a služební řád pro ošetřovatelský personál“, který napsala diplomovaná sestra J. Roušarová ve funkci vedoucí ošetřovatelské služby v nemocnici. Kniha obsahovala sepsané povinnosti sester v denní i noční službě a povinnosti vrchní sestry. Dbát o zajištění tělesného a duševního pohodlí a hygienu svěřených nemocných, přispívat ke zdárnému výsledku léčení přesným prováděním lékařských předpisů, dbát bedlivě všech ochranných opatření k zajištění bezpečí nemocných, hospodařit správně s časem i osobní energií, šetřit s materiálem a zacházet opatrně se svěřenými pomůckami, využít každé příležitosti k výchově nemocných a ke správné životosprávě. Dále byly v roce 1940 zpracovány tzv. Normálie (Mudr. F. Pachner – Ostravsko) – popisy veškerých ošetřovatelských úkonů seřazených podle abecedy. Obsahovaly popis metodiky práce. Pro nerijský původ autora musela být tato pomůcka ze všech pracovišť odstraněna. Dále byl kladen důraz na morálku a kvalitu ošetřovatelské péče. Oporou byla kniha „Ošetřovatelská etika“, napsala ji Švédka Astrid Rodhe a do češtiny ji přeložila E. R. Tobolářová – povahové rysy a kvalita ošetřovatelské péče se neměla znehodnocovat tím, že se na ní bude dívat jako na výdělečnou činnost.⁴³

Spolek diplomovaných sester spolupracuje se Společností Českomoravských nemocnic. Stále vychází časopis Diplomovaná sestra, který zajišťuje výměnu odborných zkušeností. V oběžníku Ministerstva zdravotnictví vychází nové informace, že povinností lékaře je

⁴¹ Tamtéž, str. 2.

⁴² Tamtéž, str. 2.

⁴³ Tamtéž, str. 2.

vzdělávání ošetrovatelského personálu. Nařízení vrchní sestry jsou však pro ošetrovatelský personál závazná, i kdyby byla v rozporu s nařízením lékaře. S oběžníkem byly seznámeny všechny nemocnice.⁴⁴

V roce 1943 byl zrušen Spolek diplomovaných sester, vzdělávací a publikační činnost se zachovala díky Společnosti Českomoravských nemocnic. V tomto roce se začala stavba zotavovny pro sestry v Kunraticích.

Možnost uplatnit své zájmy v ošetrovatelství i možnost publikační činnosti poskytla sestřím Společnost Českomoravských nemocnic. V mnoha nemocnicích byly vybudovány zejména oddělení pediatriká, porodnicko – gynekologická, oddělení sociální služby, laboratoře a další pracoviště. Na všech pracovištích pracovaly civilní i řádové sestry. Výjimku tvořily porodní sály, kam byly zařazeny porodní asistentky. K zařazení dietní pracovnice do centrální nemocniční kuchyně došlo poprvé v Praze na Bulovce 1940.⁴⁵

Odlišná práce sester na různých pracovištích vyžadovala dané odlišnosti respektovat. Promýšlela se úsporná opatření v činnostech sestry a začalo se uvažovat o potřebě rozumné dělby práce. Diplomované sestry se snažily v péči o hospitalizované uplatňovat předem stanovený plán péče. (Vzor plánu ošetrovatelské péče u pacienta po úrazu páteře: 1. vodní lůžko, 2. ošetřit proleženiny, 3. dodržet všechny pravidla hygieny, 4. upravit stravu, 5. prevence všech komplikací, 6. masáže, 7. psychické povzbuzení). Ve 24 – 36 hodinových turnusech odváděly sestry svou práci s vypětím. Nároky na péči se znásobovaly vysokou ústupností lůžkového fondu, narůstajícího někde až nepochopitelnou měrou – např. v nemocnici v Litomyšli obsazovala v letech 1940 – 1941 pravidelně 116 lůžek tři oddělení chirurgie, ORL, interna 245 pacienty. Pracovalo zde 19 řádových sester, 4 civilní ošetrovatelky a 16 služebných. Práce zde byla velice náročná až vyčerpávající.⁴⁶

Bez ohledu na válečné poměry diplomované sestry opět žádají kratší pracovní dobu, vyšší počet personálu, lepší sociální podmínky. Požadavky: stanovení maximálních požadavků ošetrovatelské techniky pro všechny nemocnice a ústavy, zajištění řádné organizace ošetrovatelské služby ve všech nemocnicích pod vedením vrchní sestry, více ošetrovatelek na méně nemocných, pracovní doba 48 – 56 hodin týdně, alespoň čtyři týdny dovolené zlepšení životních podmínek a sociálního postavení sester.⁴⁷

Vzdělávání sester bylo považováno za nejdůležitější ze všech problémů. V nemocnicích v Plzni a v Praze se zaměřili na vybudování civilních ošetrovatelských škol při svých

⁴⁴ Tamtéž, str. 2.

⁴⁵ Tamtéž, str. 3.

⁴⁶ Tamtéž, str. 3.

⁴⁷ Tamtéž, str. 3.

nemocnicích. V roce 1942 bylo ohromným úspěchem otevření tří civilních ošetrovatelských škol a sedm řádových.⁴⁸

V době zesílení fašistického teroru po heydrichiádě v roce 1942 zasáhly do zdravotnických pracovišť bezprostřední vlivy krutého fašismu. Neustále probíhaly vlny zatýkaní našich občanů. Jako na mnoha místech, tak i v nemocnicích a v bytech zaměstnanců konali příslušníci německé policie prohlídky. Na podzim roku 1942 zrušili Němci Společnost českomoravských nemocnic. Ve městech, kudy procházela fronta, setrval nemocniční personál na svých místech v pohotovosti ve dne i v noci. Převážná část lůžkového fondu nemocnic sloužila válečné chirurgii, operovalo se neustále.⁴⁹

Po celou dobu okupace v Londýně pracoval Červený kříž a školil dobrovolné ošetrovatelky. 8. května 1945 byl konec druhé světové války, sestry se zapojovaly i do bojů na barikádách. 60 sester bylo uvolněno pro věznici v Terezíně. Toto velice těžké období ukončil vítězný boj za obnovení národní svobody dne 9. května 1945.⁵⁰

⁴⁸ Tamtéž, str. 3.

⁴⁹ Tamtéž, str. 3.

⁵⁰ Tamtéž, str. 3.

2 Kongregace a řády uprostřed společnosti

Ženské řády mají v církevní organizaci své nezastupitelné místo a poslání. Na rozdíl od mužských řeholí mají rozdílný charakter úkolů a práce. Mužští příslušníci se často účastnili veřejného, vědeckého a politického dění. Příslušnice ženských institucí pracovaly v různých odvětví pedagogické činnosti. Věnovaly se ale také činnosti zdravotnické a vytvářely zdravotnická zařízení nejrůznějšího charakteru. Některé nejznámější řády jsou uvedeny v tabulce.⁵¹ (Viz. příloha č. 1)

Podle B. Jarolímka se o založení těchto ženských řeholních družin zasloužila *Prozřetelnost*, která si „ku provedení svých plánů volila vhodné nástroje, pomocníky i prostředky.“⁵² Činnost a život ženských řeholí rozdělujeme na aktivní a kontemplativní. Starší řehole byly převážně kontemplativní, to znamená, že se zcela věnovaly meditaci nebo liturgii, novější řády měly ráz spíše aktivní. Novější řehole se od starších liší také tím, že si volí určitý vyhraněný úsek apoštolátu, zatímco činnost starších je širší a mnohotvárnější.

Organizace řeholních institucí byla odlišná od organizace světského duchovenstva. Řehole měly především za úkol duchovní službu a postupně se odlišovaly na základě jejich specifických úkolů a zaměření. Zejména od druhé poloviny 19. století můžeme pozorovat pestrý a rychlý vývoj ženských řeholí. Již před rokem 1848 působily na území Čech Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského, v 50. letech Chudé školské sestry de Notre Dame, v 60. letech Milosrdné sestry od sv. Kříže a také Milosrdné sestry III. Řádu sv. Františka Serafinského, šedé sestry. V dalších desetiletích přišly zejména Milosrdné sestry křesťanské lásky sv. Vincence de Paula a sestry sv. Hedviky. Do roku 1914 byl nebývalý vzestup počtu ženských řeholí v Čechách. Velký podíl na tom měly šedé sestry, ke kterým se v roce 1914 patřilo 387 řeholnic.⁵³

Kongregace je řeholní instituce, jejíž členové skládají jednoduché sliby na určitou dobu nebo sliby trvalé, tzv. věčné. I po složení slibu může být člen kongregace propuštěn. Kongregace můžeme rozdělovat na apoštolské a diecézní podle toho, kdo ji schválil. Ženské kongregace se rychle rozvíjely a rozšiřovaly zejména pro své poslání a svoji činnost, kterou byla především práce ve zdravotnictví, školství a charita.

⁵¹ HAVELKOVÁ, Jitka. Kongregace Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny a její působení v Brně v 19. století a na počátku 20. století. (Bakalářská práce), Masarykova univerzita Brno. Brno, 2007. Vedoucí práce: Mgr. Jiří Mihla

⁵² JAROLÍMEK, B. *Řeholnice*. Kalendář katolického duchovenstva československé republiky na rok 1937. Praha: Vyšehrad, 1937, r. 15, str. 145.

⁵³ ČÁNOVÁ, E. Činnost řeholních řádů a kongregací v Čechách (1848-1918). Praha: Státní ústřední archiv, 1997, str. 11.

Rozdíly mezi kongregacemi a řády se projevovaly v ustanoveních o klausuře. Některé kongregace neměly povinnost klausury zejména proto, že by tak nebylo možné, věnovat se činnosti dle svého zaměření. Povinnost klausury neměla například nejstarší ženská kongregace Anglické panny, která se věnovala pedagogické činnosti a nebo to byly kongregace, jejíž řeholnice ošetřovaly nemocné v soukromých bytech či veřejných nemocnicích. Naopak přísnou klausuru dodržují řády benediktinek a karmelitek. Dále také řády voršilek a alžbětinek, které ale v mnohých případech povolují vstup cizích osob do kláštera pro svoji výchovnou a ošetrovatelskou činnost.⁵⁴

Kongregace většinou vznikaly za pomoci bohatého zakladatele a četných darů nebo sbírek. O další příjmy se staraly samy svou vlastní činností. Dívky, které chtěly vstoupit do kongregace, musely splňovat řadu podmínek. Podmínkou byl manželský původ, čistý úmysl, tělesné a duševní zdraví, zbožný život a dokonce značná inteligence. V současnosti se uvádí čtyři hlavní požadavky a to: svobodné rozhodnutí, římsko-katolické vyznání, věk 18 – 40 let, svobodný stav bez závazků.⁵⁵

Období 19. století je čas nového rozkvětu a obnovení řeholních institucí a kongregací po období rušení klášterů a osvícenských reformách císaře Josefa II. Ten vydal 31. října 1781 toleranční patent, který dával náboženskou svobodu židům a protestantům. Tak církev židovskou a protestantskou podřídil státu. Chtěl státu podříditi také církev katolickou, a proto vydal 20. března 1781 placetum regium. To bylo nařízení, které zakazovalo vyhlašování a zachovávání papežských bul, které nebyly schváleny vládou. 24. března 1781 zakázal představeným klášterů dopisovat si s představenými svých řádů, pokud bylo jejich sídlo mimo Rakousko. Následovalo rozsáhlé rušení klášterů, které Josef II. považoval za nepotřebné. Ve stabilní činnosti pokračovaly jen alžbětinky, anglické panny, karmelitky a voršilkyně.⁵⁶

V 19. století ale dochází k novému rozvoji církevních institucí. Pod tlakem osvícenských idejí došlo ve formě i charakteru řeholního života k řadě změn. Od druhé poloviny 19. století narůstá počet kongregací. Do popředí se dostávají řeholní instituce, které pružně reagují na potřeby společnosti a doby. Většina kongregací, které začaly na Moravě působit v 19. století, pocházely ze zahraničí, později se tato situace změnila a ke konci 19. století již převažovaly kláštery české.⁵⁷ Doba, kdy se staré řády obnovovaly a vznikaly nové, nebyla nijak příznivá. Bylo nutné překonávat hmotné i organizační překážky. Nejvíce se rozšířily ty řeholní družiny,

⁵⁴ Tamtéž, str. 13.

⁵⁵ Archiv Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského

⁵⁶ MIHOLA, J. K problematice ženských řeholních institucí a jejich místu ve společnosti na Moravě v 19. století v kontextu dějepisné výuky. In. Sborník příspěvků z mezinárodní konference- Problematika sociálních skupin ve výuce společenskovedních předmětů. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 163.

⁵⁷ Tamtéž, str. 164.

kteře se věnovaly ošetřování nemocných v nově vznikajících nemocnicích, chudobincích, sociálních ústavech či soukromých domech. Toto poslání měly zejména boromejky, vincentky, Milosrdné sestry sv. Kříže, Milosrdné sestry Německého řádu, Sestry Panny Marie, Sestry sv. Hedviky a také františkánky – Milosrdné sestry III. Řádu sv. Františka, jež byly třetí nejsilnější kongregací.⁵⁸

Jedním z hlavních důvodů, proč došlo k rozvoji kongregací, byly důsledky průmyslové revoluce ve 40. letech 19. století. Rozvojem pracovních strojů, dopravy, těžby uhlí a průmyslu vůbec narůstaly sociální problémy, nezaměstnanost a rostly počty chudých lidí. Další vlna zakládání různých církevních institucí proběhla v 80. letech 19. století. Kongregace se snažily z důvodu svého poslání napomoci tyto problémy vyřešit, zejména reagovaly na šířící se chudobu obyvatel.

2.1 Dějiny Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského

Celé dějiny církve prostupuje mnohotvárná služba člověku. Od nepaměti se mnozí lidé cítili přímo povoláni ke službě druhým. Proto se vytvářela společenství, která měla jeden cíl: nemyslet na sebe, dát se zcela do služby bližním....Tak vznikaly řeholní řády a kongregace věnující se charitativní činnosti.

Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského (Sorores Caroli Borromei – SCB) vznikla v roce 1652 ve francouzském městě Nancy. Toto město bylo po třicetileté válce zachváčeno morovou epidemií a nacházelo se zde velmi mnoho chudých a opuštěných lidí, dětí i dospělých.⁵⁹

Podnět k založení kongregace dal mladý advokát Josef Chauvenel, který se sám nakazil morem, když dobrovolně ošetřoval nemocné s touto chorobou. Jeho otec Emanuel Chauvenel vyplnil poslední vůli svého syna tím, že založil „Dům milosrdenství“.

Zakládající listina byla vyhotovena 18. června 1652 v Nancy. Boromejky ve světě patří ke třetí nejstarší ženské kongregaci.

Prvních pět sester se dalo do těžkého díla.

⁵⁸ ZLÁMAL, B. Příručka českých církevních dějin. IX. Doba probuzeného katolicismu. Olomouc, 1970.

⁵⁹ Archiv kongregace-Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 12.

Podle činnosti sester je brzy lidé začali nazývat milosrdnými sestrami a jméno sv. Karla Boromejského⁶⁰ přidávali proto, že sochy tohoto světce zdobily průčelí a dvůr domu, kde sestry bydlely. Svatý Karel byl přijat jako hlavní patron kongregace, která si jeho jméno v názvu již ponechala. Tak vyšel vlastní název společenství sester z lidu. Cílem tohoto společenství bylo zasvětit celý svůj život službě nemocným a všem potřebným. Již počátkem 18. století byl řád aktivní v Itálii, Německu, Holandsku a v Rakousku. Početné misionářky vysílal i do Afriky a Ameriky.⁶¹

Po více než dvacetiletém trvání měla Kongregace jen pět sester a několik novickek. Důvod malého rozkvětu viděly sestry v tom, že se nezasvěcovaly Bohu. Matka Barbe Godefroy požádala biskupa z Toulou o dovolení složit sliby. Toulský biskup pověřil opata premonstrátského kláštera v Etivalu, P. Epiphania Louise, aby přijal sliby sester. Sám pro sestry připravil konstituce tak, aby v nich byl zachován augustinsko – saleský charakter. Augustinská pravidla zdůrazňovaly primát milosti a lásky, pravidla svatého Františka Saleského vtiskovaly Konstitucím asketickou mírnost, vysoké mravní požadavky, spojení nazíravého života s životem činným, zjasněný postoj k době a prostředí. Sám sestry připravil na složení slibu milosrdenství a vytrvalosti ve službě a ve společenství. Slib sestry skládaly 22. července 1679 o svátku svaté Maří Magdalény. Do jeho rukou složily sliby čtyři sestry: sestra Jeane, sestra Catherine, sestra Godefroy a sestra Bastienne. Při přijetí rukopisů jejich slibů, jmenoval otec sestru Godefroy představenou domu a dal jí knihu schválených Konstitucí, podle nichž měla svůj úřad spravovat. Tři základní evangelijní sliby sestry postupně připojily: v roce 1704 slib poslušnosti, v roce 1708 slib chudoby a v roce 1711 slib čistoty pro Boží království.⁶²

Do roku 1702 se sestry věnovaly pečovatelské službě, poté se přizpůsobovaly potřebám doby a přejímaly také ošetřování v nemocnicích, věnovaly se vyučování a výchově mládeže. V roce 1720 určil biskup Francois de Camilly postavení generální představené a ustanovil dům U svatého Karla Boromejského za mateřinec Kongregace.

Za Velké francouzské revoluce od roku 1789 do roku 1804 byly sestry rozptýleny. Po ukončení povstání se všechny sestry vrátily a pokračovaly ještě usilovněji ve svém díle.

Na prosbu pana Aloise Klára přijal Mateřský dům v Nancy kandidátky z Čech, aby je vychoval pro jeho ústav slepých v Praze.

⁶⁰ Svatý Karel Boromejský – milánský arcibiskup. Narodil se 2. října 1538 na hradě Arona v Itálii jako syn slavného šlechtetného rodu Borromeů. Jako druhorozený byl určen pro duchovní stav. Zapsal se do srdcí lidí svou statečnou a praktickou péčí v době moru. Zemřel vyčerpáním v 46 letech 3. listopadu 1548 v Miláně. Pro sestry se stal vzorem pokorné služby trpícím a věrnosti církve.

⁶¹ HÁJEK, J., SVOBODA, J. *Knihy o Řepích*. Praha: Milpo Media s. r. o. 2006. str. 78.

⁶² Archiv kongregace-Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 12.

2.2 Kongregace SCB v Praze za Rakouska – Uherska v 19. století

V roce 1834 se odebraly dvě sestry do noviciátu v Nancy, aby zde nabyly řeholního a ošetrovatelského vzdělání. Byly to dvě dívky z Českých Budějovic: Terezie Walterová – později sestra Marie Adalberta a Františka Fickerová – sestra Marie Louisa. V roce 1835 je následovaly další: Jana Němcová – sestra Marie Eufémie a Terezie Preinfalková – sestra Marie Hippolyta.

Dne 28. září 1837 se tyto mladé sestry vrátily spolu s francouzskou sestrou Marií Helvigovou do Čech a v Praze začaly pracovat v ústavu slepých Na Klárově. Zde také Kongregace sídlila. Sestry pocíťovaly potřebu svého mateřského domu s generálním vedením a vlastní nemocnicí.

Dne 14. srpna 1842 koupily sestry od barona Bretfelda dva malé domky na úpatí Petřína pod strahovskou zahradou za dvanáct tisíc zlatých. Tyto domy daly základ nemocnici a mateřskému domu s kostelem sv. Karla Boromejského.

Po nejnútnejších opravách v domech se sestry přestěhovaly do nového mateřince 28. ledna 1843. Dům byl posvěcen P. Heřmanem Dichtlem. První generální představenou generalátu se stala francouzská sestra Matka Terezie Helwigová. Pro nemocné mohly sestry připravit pouze jednu místnost se šesti lůžky. Byl to slibný začátek působení v domě, který se měl stát dobrou nemocnicí na Malé Straně. Kongregace se dále rozrůstala a požadavky na ni kladené ukazovaly sestrám nutnost rozšířit mateřinec a s ním i nemocnici. Stavba byla dokončena v roce 1854. V tomto roce vypuklo v Praze tolik nemocí, že všeobecná nemocnice nemohla přijmout všechny, kteří potřebovali hospitalizaci a obrátila se na sestry boromejky s žádostí o pomoc. Dne 1. května bylo připraveno 80 lůžek pro nemocné. Nával nemocných byl tak velký, že se muselo přistoupit k dalším přístavbám. V roce 1860 zde byla zřízena i lékárna.

V roce 1858 koupily boromejky dům a dvůr v Řepích u Prahy, kde vybudovaly nalezinec pro více než 400 dětí. Během epidemie trachomu roce 1864 bylo nutné prostory vyklidit. Děti byly přestěhovány do Karlína. Z objektu byla zbudována ženská trestnice. Boromejky, které se jí ujaly, pracovaly pod dozorem ministerstva spravedlnosti.⁶³

Na konci 19. století a v první polovině 20. století sestry působily již na 120 místech tehdejšího území Rakouska – Uherska. Převážně v nemocnicích, v péči o staré občany, sirotky, předškolní děti a mládež, o postižené děti, slepé a hluchoněmé, slabomyslné, v nápravných zařízeních pro mladé lidi a ve věznicích. Podílely se na katechezi, pečovatelské

⁶³ Archiv kongregace-Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 13.

službě po domech, sloužily církvi v seminářích a staraly se o kněze. Ve válečných dobách sestry pečovaly o raněné vojáky v lazaretech.

2.3 Kongregace SCB ve 20. století

Poválečná léta přinesla zlom v činnosti pražské Kongregace SCB. Od začátku žily v Kongregaci sestry německé a české národnosti. Po 2. světové válce došlo k násilnému odsunu 300 sester německé národnosti do Rakouska a Německa.

V padesátých letech 20. století byl všechn majetek sester zestátněn. Představené a vedoucí sestry byly z politických důvodů intervenovány, vězněny a soustředěny do charitních domovů. Mladé sestry byly vyvezeny do pohraničí, kde pracovaly v textilních továrnách. Politická situace nedovolovala řeholním společnostem přijímat dorost. Následovalo zrušení mateřince v Praze a postupná likvidace církve.

70. léta 20. století byla poznamenána zpřísněním politického režimu.

Společenství zaznamenalo velký krok dopředu z bezvýchodné situace odvážným rozhodnutím generální představené Matky Vojtěchy Hasmandové, která se rozhodla přijímat dorost tajně. Tímto rozhodnutím na sebe brala riziko dalšího pronásledování. Společenství vedla k duchovní obnově.

Během let se kongregace postupně rozšiřovala do Německa, Polska a Rakouska. Sestry odsud zahájily mise v Zambii, Senegal, v Mexiku, Egyptě, v Izraeli, v Rumunsku a na Sibiři. 11. října 1970 byla založena Federace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Účelem Federace bylo a je uchovat mezi jejími členkami věrnost původnímu charismatu.

V roce 1989 se kongregace ocitla křižovatce. V tomto období nově nabyté svobody ve státě došlo k podstatným změnám i v životě církve. Objevily se nové impulsy pro život a činnost ve společenství. Mohlo dojít k zveřejnění tajně přijímaných sester a tím i k obnově činnosti. Toto bylo spojeno s náročným navrácením církevního majetku, hledáním nových možností v rámci početně velmi zmenšeného společenství, ve kterém se nacházelo více sester staršího věku.⁶⁴

⁶⁴ Archiv kongregace-Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 13.

2.4 Kongregace SCB od roku 1990 až do dnes

V roce 1990 se sestry vrátily ke službě do Nemocnice Pod Petřínem, která bývala součástí mateřince Kongregace v Praze. Za čtyřicet let od vypovězení sester z nemocnice se v roce 1993 vrátila opět do jejich vlastnictví. Sestry se zde snaží spolu s dalšími civilními spolupracovníky naplňovat milosrdnou službu u nemocných. V roce 1996 byl v blízkosti nemocnice posvěcen nový mateřinec v rekonstruovaném domě sv. Notburgy.⁶⁵

V roce 1992 se Kongregaci SCB vrátil do vlastnictví Dům sv. Antonína v Moravských Budějovicích. O 80 seniorů zde pečuje malá komunita sester spolu s civilními zaměstnanci.

V roce 1994 vznikl v Praze - Řepích projekt ojedinělý svým složením. Pod jednou střechou klášterního domu jsou staří a nemocní lidé, o které pečují řádové sestry, civilní personál, dobrovolníci a ženy ve výkonu trestu. V jednom křídle domu se totiž nachází ženská věznice pro 64 odsouzených žen. Většina těchto žen je zaměstnána na různých pracovištích Domova svatého Karla. Služba u nemocných napomáhá k větší resocializaci uvězněných žen, které si během výkonu trestu mohou udělat i rekvalifikační sanitářský kurs sv. Zdislavy.

Celému společenství leží na srdci starost o vlastní staré a nemocné sestry, žijící ve dvou charitních domech a to ve Znojmě – Hradišti a ve městě Albrechticích.

V komunitě v Ostravě – Pustkovci se sestry zapojují do pečovatelské služby a pastorage. Ve farnosti ve Frýdku – Místku je formační dům, kde probíhá noviciát a některé sestry zde pracují v Léčebně pro dlouhodobě nemocné. V Prachaticích sestry vykonávají duchovní péči u obyvatel v domově důchodců a spolupracují s Občanským sdružením svatého Jana Neumanna na budování hospice. V Římě v Nepomucenu sestry vytváří svojí službou zázemí v kněžském semináři.⁶⁶

Řád umožňuje sestřím trávit 14 dovolenou s rodinou a 14 dní se sestrami. Výplatu odevzdávají do společné pokladny, nemají kapesné. Kongregace poskytuje sestřím stravu, obydlí, peníze na vzdělání a také jim dává oblečení. Řeholní šat je dvojitý: černo-bílý vycházkový, celý bílý pracovní. Kdys pozici mají sestry erární hygienické potřeby- mýdlo a pastu na zuby, ale třeba o krém musí žádat sestru představenou. Sestry nejsou náročné, většina žádostí všeho druhu bývá schválená. A když některou řeholnici „honí mlsná“ a chtěla by si koupit třeba čokoládu, i v tom případě musí matku představenou žádat o peníze. Řeholní

⁶⁵ Archiv kongregace- Sestry boromejky a Nemocnice pod Petřínem v Praze, str. 5.

⁶⁶ Archiv kongregace-Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 15

sestra zůstává pořád ženou jistě může občas pocítit touhu po dětech a lidské lásce, musí se stým však poprat.⁶⁷

Boromejka
patří vždy tam,
kde jsou
chudí,
trpící.
nemocní-
ti, kdo potřebují
pomoc a útěchu,
všude tam, kde se
krvácí
z ran
těla i duše.

(Archiv kongregace)

⁶⁷ Archiv kongregace.

3 Založení ošetrovatelské školy v roce 1939

Za Rakouska-Uherska se boromejky vzdělávaly ve Vídni, poté v československé Státní ošetrovatelské škole. Kongregace se vždy snažila vyhovět požadavkům doby. Sestry činné ve službě u nemocných měly mít nejen potřebné vlastnosti jako Milosrdné sestry – ošetrovatelky, ale i přiměřeně vzdělání v odborné činnosti. Proto se sestry zúčastňovaly krátkodobých kurzů, pořádaných pro výcvik ošetrovatelk nemocných.⁶⁸

V roce 1916 byla založena dvouroční ošetrovatelská škola v Praze. Požadavky kladené na ošetrovatelky se stupňovaly, proto dávala Kongregace každoročně vzdělávat několik sester ve státní ošetrovatelské škole, české i německé. Sestry bývaly přijaty do školy jako externí žákyně. V roce 1939 diplomovaly poslední čtyři žákyně v české ošetrovatelské škole v Praze. Také v brněnské ošetrovatelské škole Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka bylo v letech 1939 – 1940 vzděláno devět členek Kongregace.⁶⁹

S neobyčejným rozvojem lékařských věd u nás, pokračoval v posledních dvaceti letech i rozvoj ošetrovatelství. Sestra v nemocnici má být nejen dobrou ošetrovatelkou, ale i spolehlivou pomocnicí pro lékaře. K tomu bylo zapotřebí odborného školení. Počet odborně vzdělaných sil nedostačoval pro četné nemocnice, v nichž členky Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského působily. Proto se Kongregace rozhodla zřídit vlastní dvouroční ošetrovatelskou školu pro vzdělávání svého řeholního dorostu. Škola byla otevřena v Nemocnici Pod Petřínem a získala právo veřejnosti, tj. vychovávala i civilní žákyně.

Zřízení školy bylo povoleno výnosem Zemského úřadu v Praze ze dne 5. září 1939. Také byl schválen provoz školy, úprava vyučovacích místností a ustanovení učitelského sboru.

Stanovy ošetrovatelské školy Milosrdných sester sv. Karla Boromejského byly schváleny výnosem ministerstva sociální a zdravotní správy ze dne 1. září 1939 zn. M 2561 – 19/8 – 39. Učební osnova schválena výměrem ministerstva sociální a zdravotní správy zn. M 2561 – 7/7 ze dne 28. srpna 1939.⁷⁰

Podrobná učební osnova pro I. a II. ročník byla schválena výnosem ministerstva sociální a zdravotní správy ze dne 16. listopadu 1939 zn. M 2561 – 27/10 – 39.

⁶⁸ Kronika Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Ošetrovatelská škola, str. 2.

⁶⁹ Tamtéž, str. 2.

⁷⁰ Tamtéž, str. 2.

3.1 Školní rok 1939/1940

Po povolení školy se ihned přistoupilo k technické úpravě a vybavení vyučovacích a vedlejších místností (posluchárny, laboratoře, ředitelny, sborovny a kabinetů).

Protože škola byla zřízena v pohnutých dobách, musela být umístěna v jednom křídle kláštera v 2. poschodí, kde se jednotlivé místnosti upravily tak, aby mohly dobře sloužit svému účelu. Internát žáků (jídlna, pracovna, ložnice) byl umístěn v klausuře, neboť škola sloužila pouze pro řeholní dorost Kongregace.⁷¹

Začátek školního roku se výjimečně ustanovil na 15. října. Po službách Božích a po úvodní přednášce představené, se započalo s přednáškami z anatomie, hygieny a nauky o potravinách.

Ředitelem školy byl jmenován primář nemocnice Milosrdných sester Mudr. Ladislav Horešovský, představenou školy byla odborná učitelka a diplomovaná ošetřovatelka S. M. Karla Klosová.

Pro jednotlivé předměty byli schváleni tito učitelé:

Prof. Mudr. Vladislav Borovanský: Anatomie

Vl. Rada Mudr. Josef Doškář: Hygiena

Administrace nemocnice

Veřejné zdravotnictví

Zdravotní zákony

Občanská nauka

Prim. Mudr. Josef Frotzel: Nemoci nosní – ušní – krční

Doc. Mudr. Vladimír Haškovec: Choroby nervové

Mudr. Prejzová – Zavadová: Sociální péče

Doc. Mudr. Josef Janků: Nemoci oční

Mudr. Jindřich Karpíšek: Choroby vnitřní

Farmakologie

Zdravotnická služba ve válce

Diplomovaná sestra Karla Klosová: Etika a dějiny

Ošetřovatelství

⁷¹ Tamtéž, str. 3.

Mudr. Vladimír Koptík: Bakteriologie

Dietika

Infekční choroby

Doc. Mudr. Krůta: Fysiologie

Diplomovaná sestra Hieronyma Kubáňová: technika ošetrovatelství

Mudr. Jaroslav Lhotka: Rentgen a radiologie

Vodo a elektroléčba

Masáž

Analýsa moče

Prim. Mudr. Adolf Měska: Nemoci kožní

Prof. Mudr. Antonín Ostrčil: Gynekologie a porodnictví

Mudr. Marie Podzimková – Rieglová: Nauka o potravinách

Doc. Mudr. Emerick Polák: Chirurgie

Doc.. Mudr. Čeněk Saitz: Péče o kojence

Péče o dítě

Odborná učitelka Alfonsa Spěvákova: Vaření diet

Doc. Mudr. Ferdinand Škorpil: Pathologie

Školní rok byl započat s 24 žákyněmi na zkoušku. Přednášky z hygieny a nauky o potravinách se konaly v budově školy v provizorní posluchárně. Na přednášky z anatomie sestry docházely do Anatomického ústavu. Tyto přednášky předal Prof. Mudr. Borovanský svému asistentovi Doc. Mudr. Žlábkovi, který se snažil těžkou vědu svým posluchačkám, co nejvíce přiblížit. Jemu žákyně děkují za krásný začátek v těžkém studiu. Přednášky z fyziologie laskavě převzal Doc. Mudr. František Karásek místo Doc. Mudr. Krůty, jenž musel odjet do zahraničí.⁷²

Mezitím byly dokončeny technické práce v místnostech nové ošetrovatelské školy. Dne 28. října (na svátek Krista Krále) byla škola vysvěcena za účasti ctihodných představených Kongregace, žákyň a mnoha jiných hostů.

Svěcení vykonal ndp. prelát P. Metoděj Kubáň. V promluvě zdůraznil důležitost katolického ošetrovatelství. Vzpomněl vděčně na zakladatelku ošetrovatelství Florence Nightingelovou a vřele ocenil oběti, které na sebe berou představené Kongregace.

⁷² Tamtéž, str. 3.

Dne 28. listopadu zavítal do školy vrchní zdravotní inspektor Dr. Pubal, aby se přesvědčil o zdatnosti, zdraví a schopnostech žákyň. Všechny 24 žákyně byly uznány za schopné.⁷³

V pilné práci a stálé přípravě k dílčím zkouškám čas rychle utíkal. Zaslouženého oddechu se dostalo žákyním až o vánočních prázdninách, které vzhledem k pozdnímu začátku školního roku trvaly jenom 10 dní.

Ve školním roce 1939/1940 byla přednášena jen teorie a probrány tyto předměty: anatomie, fyziologie, bakteriologie, hygiena, patologie, nauka o potravinách, dietika, farmakologie, rentgen a radiologie, vodo a elektroléčba, masáž, ošetrovatelská technika, ošetřování při nemocech vnitřních, infekčních, chirurgických, duševních, ženských, ošetřování v porodnictví, péče o kojence, péče o dítě, zdravotní služba ve válce, analýza moče, administrace nemocnic, etika a dějiny ošetrovatelství.⁷⁴

Mimo to se žákyně téměř po celý rok účastnily ranního úklidu v nemocnici na interním, chirurgickém a tuberkulózním oddělení.

Předměty, z nichž byly konány dílčí zkoušky a celkový prospěch při zkouškách, jsou shrnuty v tabulce. (Viz. příloha č.2)

Školní rok byl ukončen dne 28. června 1940 a 23 žákyň s radostí přivítalo očekávané prázdniny, zasloužený oddech po roce těžkého studia.

3.2 Školní rok 1940/1941

Pro tento školní rok nebyly přijímány nové žákyně do prvního ročníku, takže zůstalo původních 23 žákyň – ošetrovatelek na zkoušku. V červenci a v srpnu nastoupily na praktickou službu v nemocnicích, pod dozorem vedoucích sester.

Praktikováno bylo hlavně ve všeobecné veřejné nemocnici Protektorátu Čechy a Morava na Královských Vinohradech, v zemské porodnici na druhé české gynekologicko-porodnické klinice Prof. Dr. Antonína Ostrčila v Praze II., v Zemském ústavu pro péči o dítě v Praze II a na gynekologicko-porodnickém oddělení veřejné všeobecné okresní nemocnice v Českých Budějovicích. Zde se sestry střídaly po 8. týdnech. Pro značnou vzdálenost ústavů pro praktický výcvik od místa školy bylo nutné, aby sestry používaly elektrické dráhy. Za tímto

⁷³ Tamtéž, str. 3.

⁷⁴ Tamtéž, str. 3.

účelem povolilo sestřám ředitelství Elektrických podniků používání dvoutraťových žakovských lístků.⁷⁵

Nastaly změny v učitelském sboru. Primář Mudr. Josef Frotzel odešel do výslužby. Přednášky o nemocech ušních, krčních a nosních laskavě převzal jeho nástupce na oddělení Vinohradské nemocnice Doc. Dr. Hlaváček. Mudr. Hrejzová - Zavadová pro velikou zaneprázdněnost předala přednášky o sociální péči sociální pracovníci a redaktorce Karle Vorlové. Změny byly hlášeny na ministerstvu sociální a zdravotní správy, které potvrdilo nové členy sboru. Ošetřovatelky na zkoušku se střídaly v praktickém výcviku na jednotlivých pracovištích, tak jak bylo stanoveno osnovou.⁷⁶

Z teoretický předmětů byly ve druhém školním roce probírány: nauka o nemocech očních, kožních, ušních-nosních a krčních, zdravotní zákony. Kromě toho byl uspořádán krátkodobý kurs psaní na stroji, aby se žákyně v tomto směru zdokonalily. Dne 24. ledna byla žákyním povolena prohlídka Zdravotního ústavu na Královských Vinohradech. Při této příležitosti se v ústavu promítaly poučné filmy: Výroba protizáškrtového séra, Dětská obrna, Lupus, V boji o zdraví a Kurs hospodárné výživy.

Dne 25. února se žákyně podívaly do Ústavu pro slepé děti na Hradčanech, kde se zúčastnily i vyučování. Malé slepé děti všechny přítomné překvapily pěkným hudebním a zábavným programem. Žákyně poznaly, jak je možno rozvinout duševní schopnosti i při chybějícím důležitém smyslu, je-li o slepce po stránce sociální a výchovné správně postaráno.

Dne 15. března sestry navštívily nemocnici Milosrdných bratří v Praze a měly možnost shlédnout nemocniční i operační sály, laboratoř a jiná zařízení ústavu.

Hlubokým dojmem zapůsobila na žákyně exkurze do Ústavu pro hluchoněmé na Smíchově, dne 15. května. Poznaly, jak těžká je výchova a vyučování dětí, které postrádají dva důležité smysly a také jak pěkných výsledků se dá dosáhnout velikou trpělivostí vychovatelů. Neméně zajímavé byly i dílny pro chovance, kteří zde pracovali, a tímto způsobem nadále mohli být spojení s ústavem, který je vychoval.

Dne 18. května byla ukončena praktická cvičení v nemocnicích. Nastala doba pilného studia, opakování, kterou sestry většinou trávily ve volné přírodě. Nad očekávání rychle se přiblížil den 23. červen, kdy byly zahájeny diplomové zkoušky. Předsedou zkušební komise se stal vrchní zdravotní rada Dr. František Pubal. Zkušebními komisaři prim. Dr. Ladislav Horešovský, Doc. Mudr. Emerick Polák, Doc. Dr. Josef Lukáš, Doc. Dr. Ferdinand Škarpil, Dr. Jindřich Karpíšek. Teoretické a praktické zkoušky byly ukončeny ve stejný den. Celkový

⁷⁵ Tamtéž, str. 4.

⁷⁶ Tamtéž, str. 4.

prospěch byl u 18-ti absolventek výborný všemi hlasy, u 5-ti absolventek výborný většinou hlasů.⁷⁷

24. června po děkovných službách Božích se absolventky i četní hosté sešly v sále školy, kde měl pan předseda Dr. František Pubal promluvu a následně odevzdal sestrám diplomy. Za absolventky poděkovala diplomovaná sestra Radima Bártová.

Následoval krátký zábavný program, který zpestřily svými vystoupeními žákyně 1. třídy obecné školy a žákyně Odborné školy pro ženská povolání z Prahy III. – Úvozu.

Po několika dnech oddechu byly pro nově diplomované sestry uspořádány duchovní cvičení. Zprávu o tom přijaly sestry s velikou radostí a vděčností. Vybaveny vědomostmi, posíleny na duchu, se sestry rozešly po krátkých prázdninách na svá nová působiště, aby v ošetrovatelském povolání věnovaly všechny svoje síly i hodnoty ducha ke zmírnění utrpení mezi lidmi.

První absolventky ročníku 1939/1941:

1. S. M. Orestes Auřvaldová
2. S. M. Rollanda Bartoňová
3. S. M. Radima Bártová
4. S. M. Rita Bláhová
5. S. M. Bonaventa Davidová
6. S. M. Leobina Drobilíková
7. S. M. Simeona Hasmandová
8. S. M. Aderita Havlová
9. S. M. Rodulfa Hrabovcová
10. S. M. Erbana Jedličková
11. S. M. Pavla Jiroušková
12. S. M. Nuntie Kozáková
13. S. M. Bořivojka Lojkásková
14. S. M. Anežka Lokajová
15. S. M. Otvina Macíčková
16. S. M. Božejka Pekárková
17. S. M. Odulfa Polášková
18. S. M. Dobrava Pořická

⁷⁷ Tamtéž, str. 4.

19. S. M. Vojslava Stuchlá
20. S. M. Konstantina Šudáková
21. S. M. Edvarda Tománková
22. S. M. Mamerta Tománková
23. S.M. Lubomíra Úředníčková

3.3 Školní rok 1941/1942

Školní rok byl zahájen 15. září službami Božími. Týž den bylo komisionální přijetí žákyň na zkoušku. Vrchní zdravotní rada Dr. Prokop Kosina uznal všechny žadatelky schopnými, takže bylo do prvního ročníku přijato 22 žákyň. V krátkém proslovu poukázal zástupce zemského úřadu přijatým žákyním na vznešené úkoly ošetrovatelské povolání na důležitost odborného školení a povzbudil je k vytrvalosti v práci i přes možnost počátečního neúspěchu. Příštího dne započalo se přednáškami z anatomie, nauky o potravinách a hygieny.⁷⁸

Změny v učitelském sboru: Doc. Dr. František Karásek pro velikou zaneprázdněnost nemohl dále přednášet fyziologii a přednášky laskavě převzal profesor Dr. Vilém Hons. Vládnímu radovi Dr. Josefu Doškáři nebylo možné přednášet pro zhoršený zdravotní stav. Proto přednášky z hygieny převzal Dr. Miloš Kredba, přednášky z administrativy ředitel Vinohradské nemocnice primář Dr. Jindřich Wagner, v jeho zastoupení přednášel správce téže nemocnice Josef Šedivý. Dr. Vladimír Koptík, který přednášel bakteriologii, o infekčních nemocech a dietiku byl z Prahy přeložen. Přednášky z dietiky převzal Dr. Jindřich Karpíšek, ostatní Dr. Jaroslav Lhotka. Všechny změny byly hlášeny ministerstvu sociální a zdravotní správy a noví učitelé schváleni.⁷⁹

Během zkušebního období přerušily dvě žákyně studium pro slabé zdraví, takže definitivně zůstalo 20 žákyň. Hned od počátku se žákyně s velikou pilí a svědomitostí věnovaly studiu, takže v říjnu byla již zkouška z hygieny, v listopadu z nauky o potravinách a anatomie. Při studiu, hlavně anatomie, osvojily si žákyně řadu nových pojmů a nabyly tak dobrého základu pro další předměty vyučovací osnovy. S výjimkou vánočních a velikonočních prázdnin se pilně pracovalo po celý rok. Následovala jedna důležitá zkouška po druhé, takže do konce května byla probrána všechna teorie i praktické vaření diet.

Doba a výsledky jednotlivých dílčích zkoušek jsou patrný v přehledu. (Viz. příloha č. 3)

⁷⁸ Tamtéž, str. 5.

⁷⁹ Tamtéž, str. 5.

Zdravotní stav žákyň byl celkem dobrý. Pro nahodilá nastuzení, chřipky, angíny, bylo učení poměrně málo zanedbáváno, všechny žákyně se účastnily dílčích zkoušek. Čtyřem zdravotně slabším žákyním byla během roku poskytnuta kratší dovolená.

Vzhledem k naléhavému počtu ošetřovatelek a nedostatku odborně školených sil podala Kongregace ministerstvu vnitra prostřednictvím Zemského úřadu žádost za prominutí odborné praxe a připuštění žákyň letošního prvního ročníku k diplomovým zkouškám výjimečně již koncem školního roku 1941/1942. Žádost byla doložena vysvědčeními a potvrzeními o předchozím praktickém působení žákyň v nemocnicích. Všechny žákyně se mohly vykázat několikaletou nemocniční praxí. Žádost byla příznivě vyřízena a povinná šesti měsíční školní praxe prominuta přípisem zemského úřadu ze dne 22. června, jímž byl také stanoven den diplomových zkoušek.

Měsíce června bylo použito k pilné přípravě k závěrečným zkouškám, které se konaly 30. června. Předsedou zkušební komise byl zástupce zemského úřadu Herr Regierungsrat Dr. Ullrich. Členové komise byli stanoveni v minulém roce a komise zůstala beze změny. Zkoušky skončeny téhož dne s celkovým prospěchem výborným u všech absolventek. Po skončené poradě měl pan předseda k sestřám krátkou promluvu, načež jim rozdál diplomy. Za absolventky poděkovala sestra Tomáška Plačková a sestra Bertilla Stará.⁸⁰

3.4 Školní rok 1942/43

Začátek školního roku byl stanoven na 14. září. Dne 18. září zavítal do školy přednosta zemského úřadu Dr. Ullrich, aby se přesvědčil, že u všech žákyň byly splněny přijímací podmínky. Všech 29 žákyň bylo přijato prozatím na zkoušku. V tomto roce bylo přijato i 6 školských sester sv. Františka z Břevnova. Dne 15. září se započalo naukou o potravinách, přednáškami z anatomie a hygieny. Mudr. Marie Podzimková-Rieglová ve své první přednášce poukázala na vznešenost ošetřovatelského povolání, jehož krása a dobro z něho plynoucí musí být vykupovány vlastním obětováním.⁸¹

Pro nový předmět „Nauka o dědičnosti a rase“ byl schválen odborník RnDr. Mudr. Bohumil Sekla, přednášky o preventivní a sociální péči převzala sociální pracovnice Karla Vorlová. Vládní rada Dr. Josef Doškář nemohl přednášet pro zhoršený zdravotní stav, proto

⁸⁰ Tamtéž, str. 5.

⁸¹ Tamtéž, str. 6.

se ujal přednášek o zdravotních zákonech ředitel školy primář Dr. Horešovský. Za nepřítomného Doc. Dr. Vladimíra Háčkovce přednášel jeho asistent Dr. Václav Petráň⁸²

V prvních měsících byl věnován téměř všechn čas přednáškám a studiu. Po celý rok se žákyně účastnily ranního úklidu v nemocnici na oddělení interním a chirurgickém. V druhé polovině ledna a v únoru polodenní službou v nemocnici zastupovaly ošetřovatelky, které se připravovaly ke zkouškám po absolvování 4 měsíčního kurzu pro ošetřování nemocných. Všechna přednášky a dílčí zkoušky byly skončeny v květnu. V červnu následovaly dny s celodenním praktickým výcvikem na speciálních odděleních nemocnic a ústavů s nimiž byla škola ve spojení. V červnu, červenci a srpnu se žákyním střídavě dostalo 3-4 týdnů zasloužených letních prázdnin. Mimo to byly v červnu přijímány nové žákyně do 1. ročníku ošetřovatelské školy.

Výsledky Jsou znázorněny v tabulce (Viz. příloha č. 4)

Školní rok započal s 29 žákyněmi. V prvních měsících přibylo 5 žákyň se souhlasem zemského úřadu, během školního roku se však 6 žákyň odhlásilo, takže se počet ustálil na 28. Zdravotní stav byl méně dobrý.

Laskavostí pana prokuristy Drdy byla žákyním školy dne 15.3. umožněna prohlídka knihtiskárny Novina. Zájem o provoz v novém, co nejmoderněji vybaveném podniku byl neobyčejný. Ředitelství knihtiskárny věnovalo škole nádherné dílo akademického malíře: Otakar Štáfl: Vysoké Tatry. Dne 13. a 20. dubna prohlédly si žákyně po skupinách zařízení Zemského ústavu pro péči o dítě. Také jim bylo dovoleno shlédnout kojenecké oddělení. Dne 26. května navštívily žákyně Ústav hluchoněmých na Smíchově. Po všeobecné přednášce pana ředitele byly přítomny vyučování v jednotlivých třídách a poznaly i práci v dílnách pro chovance škole odrostlé. Exkurze v letošním roce byly zakončeny vycházkou do Bohnic, kde v doprovodu přednášejícího lékaře Dr. Václava Petráně žákyně navštívily veškerá oddělení tamní léčebny pro duševně choré.⁸³

Diplomové zkoušky: Mezi 28 žákyněmi tohoto ročníku bylo 10 sester s tříletou až šestiletou předběžnou nemocniční praxí. Vzhledem k naléhavé potřebě ošetřovatelek byla těmto sestrám na základě vysvědčení z nemocnic povinná praxe prominuta a diplomové zkoušky povoleny na den 2. října 1943 zemským úřadem v Praze. Předsedou zkušební komise byl DR. Ullrich. Členové komise zůstali jako v minulých letech. Místo nemocného Doc. Dr. Ferdinanda Škorpila zkoušel Doc. Dr. Karel Žlábek. Výsledek zkoušek byl téměř ze všech předmětů u všech zkoušenek výborný. Předsedou komise byl pak všem absolventkám přiznán

⁸² Tamtéž, str. 6.

⁸³ Tamtéž, str. 6.

celkový prospěch výborný. Pan předseda se sám ujal rozdávání diplomů, když před tím v krátké promluvě zdůraznil nejen krásu, ale i vážnost ošetrovatelského povolání a upozornil na věrnost v plnění povinností. Teprve věrností v plnění povinností se stávají sestry vlastně plně hodny diplomům. Za absolventky poděkovala sestra Alberista Szotkowská a sestra Joachima Doležalová.⁸⁴

3.5 Školní rok 1943/1944

Tento školní rok přináší do ošetrovatelské školy něco nového. Vzhledem ke stále stoupající potřebě školených ošetrovatelk rozhodla se Kongregace přijímat do školy také civilní žákyně, což bylo povoleno přípisem zemského úřadu ze dne 7. června 1943. Nastaly tím velké starosti se zřizováním internátu ve válečné době. Ale na konci prázdnin byly hotovy všechny potřebné místnosti i s vybavením. Pro internát byl získán zahradní pavilonek Ústavu sv. Notburgy se studovnou a ložnicemi.⁸⁵

Při zahájení školního roku bohoslužbami 2. září hledělo 40 nadšených dívek vstříc novému povolání. Představená školy jim pak v posluchárně nastínila v krátké promluvě krásu, vznešenost, ale i zodpovědnost ošetrovatelského povolání. Vychovatelkou a zároveň školskou sestrou byla ustanovena odborná učitelka S. M. Lucie Podroužková. Bohužel přijaté žákyně nezůstaly v plném počtu, brzy byly dívky ročníku narození 1924 volány k pracovní povinnosti do továren. Celkem zůstalo ve škole 33 žákyně, z toho 5 řeholních čekatelek, ostatní civilní.⁸⁶

Tento rok došlo k značným změnám v učitelském sboru. Přednášky z administrativy převzal tajemník Zemského úřadu Josef Novák, o veřejném zdravotnictví a zdravotních zákonech přednášel Doc. Dr. Jaroslav Drbohlav – oba místo nemocného vládního rady Dr. Josefa Doškaře. Vyučování tělocviku se laskavě ujala profesorka tělocviku Marie Ladmanová-Brožová. Všechny tyto změny byly schváleny Zemským úřadem, který rovněž stanovil, aby o nemocech kožních přednášel Doc. Dr. Emil Petráček, místo primáře A. Měsky.

Nové prostředí, dosud nezvyklé učební obory žákyně plně zaujaly, takže v pilném studiu čas rychle utíkal a přiblížila se první dílčí zkouška z nauky o potravinách. Průměrný výborný prospěch při této zkoušce, rovněž i při zkoušce z hygieny dodal odvahy k další práci. Koncem listopadu nastupovaly žákyně ranní službu v nemocnici v níž pokračovaly po celoškolský rok.

⁸⁴ Tamtéž, str. 6.

⁸⁵ Tamtéž, str. 7.

⁸⁶ Tamtéž, str. 7.

V březnu a dubnu byly přednášky téměř na 6 týdnů přerušeny a žákyně pracovaly celý den v nemocnici, zastupovaly jednotlivé oddílové sestry. Potom se v přednáškách pokračovalo až do konce června, byly absolvovány všechny povinné předměty i dílčí zkoušky.⁸⁷

Dne 7. prosince 1943 navštívily žákyně ústav nevyléčitelně chorých Vincentium v Břevnově. Aby v ohledu sociálním byly informovány o výchově a vyučování slepých dětí, navštívily žákyně dne 17. a 23. května 1944 Hradčanský ústav pro slepé děti a Klárov ústav slepců. Dne 31. května byla žákyním ředitelstvím nemocnice povolena prohlídka Nemocnice Na Bulovce, ošetrovatelské školy a internátu. Bylo jim takto umožněno shlédnout různá nejmodernější zařízení (léčba radiem, infekční pavilon, železné plíce apod.), která doposud nebyla běžná v jiných nemocnicích. K doplnění přednášek o fyzikální terapii směly žákyně s laskavostí Dr. Karla Obrdy poznat zařízení Vodoléčebného ústavu prof. Mladočovského v Praze II. S ukázkami jednotlivých léčebných procedur. Přednášky o duševních chorobách zakončeny a doplněny prohlídkou Zemské léčebny pro duševně choré v Bohnicích dne 24.6. 1944 as. Dr. Václav Petráň při rozhovoru s některými chorými poukázal na jednotlivé typy nemocí. Exkurze zakončeny návštěvou ústavu hluchoněmých na Smíchově. Ředitel ústavu Josef Novák s nevšední ochotou vysvětlil historii ústavu a dosavadní činnost v něm. Žákyně byly přítomny vyučování v jednotlivých třídách i práci větších chovanců v dílnách.⁸⁸

Diplomové zkoušky: Žákyně druhého ročníku, ošetrovatelky na zkoušku, vesměs řeholní sestry vykonaly dne 26. dubna 1944 závěrečné zkoušky s celkovým prospěchem výborným a obdržely ošetrovatelský diplom. Mezi absolventkami byly 4 Školské sestry sv. Františka z Břevnova, ostatní sestry z Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Výsledky diplomových zkoušek jsou uvedeny v tabulce (Viz. příloha č.5)

3.6 Školní rok 1944/1945

Válečná léta, nucená pracovní povinnost, volání po ošetrovatelkách. Tyto okolnosti umožnily mladým dívkám přístup k výcviku pro ošetrovatelské povolání. Četné civilní žadatelky byly přijímány do prvního ročníku. Nové chovanky se sjely 1. a 2. září. V pondělí 4. září 1944 byl zahájen školní rok. 34 nových žákyň se shromáždilo v posluchárně

⁸⁷ Tamtéž, str. 7.

⁸⁸ Tamtéž, str. 9.

ošetřovatelské školy, aby se seznámily s programem svého studia a výchovy, jenž byl stručně naznačen v proslovu představené sestry.⁸⁹

Vychovatelkou a školskou sestrou prvního ročníku se stala odborná učitelka S. M. Benigna Johnová. Chovanky si brzy zvykly v novém prostředí, v němž se cítily jako doma a všechny své zájmy soustředily k vyučování. Poučeny staršími kolegyněmi o pravidelných a neúprosných dílčích zkouškách snažily se připravit tak svědomitě, aby prospěchem mohly závodit se svými předchůdkyněmi, případně je i předčily. Pěkné výsledky při jednotlivých zkouškách byly jen povzbuzením k další svědomité práci. (Viz příloha č. 6)

Od 20. listopadu byly žákyně prvního ročníku uváděny do vlastní ošetřovatelské praxe na nemocniční oddělení po dobu ranních prací. V dalších dopoledních a odpoledních hodinách pokračovaly v pravidelných přednáškách. Vyučování i praxe byly v zimních a jarních měsících rušeny častým hlášením náletů i skutečnými nálety. Za těchto okolností žákyně osvědčily svoji pohotovost a obětavost po boku řeholních sester ošetřovatelek. Nemocné snášely na nosítkách do krytů, kde u nich po dobu nebezpečí vyčkávaly. Mnohé měly tolik odvahy, že zůstávaly u těžce nemocných nebo operovaných v nemocničních sálech, aby za poplašných signálů, hukotu letadel, těšily nemocné v jejich bolestech i úzkosti. V jarních měsících téměř denně ohlašovala siréna nebezpečí, mnohé noci byly rušeny i dvakrát. Znavené ošetřovatelky odnášely znovu nemocné do krytu, sotva je byly uložily na lůžko. Tehdy měly žákyně velmi mnoho příležitostí, aby se tvář tvář podílely na obtížích a obětích spojených se jménem „dobrá sestra ošetřovatelka“.

Na naléhání rodičů, kteří se obávali o život své jediné dcery, opustila v těchto bouřlivých dnech školu jen jedna žákyně I. ročníku. Po dvou letech se opět vrátila, aby se znovu připravovala na ošetřovatelské povolání.⁹⁰

Mezi žákyněmi I. ročníku se s rozbřeskem revolučních dnů rozloučilo několik studentek s ošetřovatelskou školou, aby pokračovaly v přerušném gymnasijském studiu. Ty volily jen ošetřovatelskou školu jako přechodnou záštitu před nucenou pracovní povinností.

Poslední bouřlivý válečný rok poskytoval celkem málo příležitostí k jiným věcem, než byla povinnost a nutný oddech. Přesto byly jednotlivé obory ošetřovatelské péče doprovázeny poučným filmem nebo světelnými obrázky s výkladem. Žákyně společně navštívily nejdůležitější pražské sociální a zdravotní ústavy, aby se obohatily novými poznatky a mohly z nich těžit v praktickém životě.

⁸⁹ Tamtéž, str. 9.

⁹⁰ Tamtéž, str. 9.

Po vánocích začaly již žákyně II. ročníku pozvolna pohlížet k blížícímu se konci školního roku, který pro ně měl definitivně uzavřít období druhého bezstarostného dětství ve školních lavicích a otevřít bránu samostatného života.

Ve volných chvílích se začaly zvolna probírat učebnicemi a poznámkami z prvního ročníku, aby osvěžily své vědomosti a čestně, jako při dílčích zkouškách obstály i při zkoušce závěrečné. Do června zbývalo ještě mnoho dní, ale dívky již počítaly každý den, který prožívaly ve škole a přály si, aby těchto dní bylo více a trvaly delší dobu.

Dne 22. března 1945 přišlo nařízení zemského úřadu, že ve všech ošetrovatelských školách v Čechách, musí být diplomové zkoušky uskutečněny do 15. dubna, protože byl velký nedostatek ošetrovatelek.⁹¹

Pro zdejší školu byly stanoveny na 11. dubna 1945. Všeobecné překvapení a přímo úlek, jak v tak krátké době dostát velkým požadavkům. Ihned se začalo s přípravou. Jedenáctý duben, jenž vyzněl k úplné spokojenosti zkušební komise i absolventek, ukázal, že dívky jsou pro své povolání i pro život dobře připraveny. 19 jich absolvovalo s výborným prospěchem, 14 s prospěchem chvalitebným, 1 s dobrým a 1 s prospěchem dostatečným.

Složení zkušební komise bylo stejné jako v minulých letech. Diplomovalo celkem 32 absolventek, z toho 9 řeholních čekatelek. Sestra instruktorka – Marie Lucie Podroužková a odborná učitelka sestra Anna Numila Plevová.⁹²

Diplomující sestry 1943-45:

1. Bajerová Vlastimila
2. Bejblová Milada
3. Benešová Vratislava
4. Čepelová Marie
5. Čeřovská Růžena
6. Dušková Anna
7. Fritová Marie
8. Hrabalová Hermina
9. Charvátová Karla
10. Chmelařová Dagmar
11. Jaklová Ludmila

⁹¹ Tamtéž, str. 9.

⁹² Tamtéž, str. 10.

12. Jelínková Emilie
13. Kalousková Libuše
14. Kerplová Marie
15. Kotrbová Marie
16. Kunická Anna
17. Knoblochová Helena
18. Langveilová Marie
19. Líkařová Marie
20. Marousková Františka
21. Merhoutová Květuše
22. Moučková Františka
23. Nohejlová Marta
24. Rašková Oldřiška
25. Rybová Věra
26. Saláková Anežka
27. Sochorová Marta
28. Skotáková Božena
29. Šanderová Anna
30. Švecová Růžena
31. Uhlířová Anna
32. Valterová Marie

Odchod na první pracoviště nebyl pro civilní absolventky zvláště radostný. Místa pracovišť i den nástupu byl určen zemským úřadem na 17. duben 1945. Nově diplomované sestry však pochopily, že je třeba se podívat životu v tváří tvář a po srdečném rozloučením se školou odhodlaně vykročily na nová pracoviště do Jaroměře, Ústí nad Orlicí, Chlumce nad Cidlinou, Havlíčkova Brodu, Českého Brodu, Kladna a pro některé byla vybrána rodinná ošetrovatelská a zdravotní služba katolické Charity.⁹³

⁹³ Tamtéž, str. 10.

3.7 Školní rok 1945/1946

Zdálo by se, že příznivé vyhlídky do řady jiných povolání pro dívky a možnosti studia na středních a vysokých školách nepříznivě ovlivní zájem o příliv žákyň do ošetrovatelských škol, ale toto zdání bylo skutečně klamné. Přihlásilo se mnoho nadšených dívek a čtyřicet jich bylo přijato. Z nich nastoupilo 39.

Nové žákyně se sjely v sobotu 1. září a v pondělí 3. září. Nastal začátek jejich dvouletého studia. S nadšením a s patřičnou vážností vyslechly program svého budoucího studia a s nejlepšími předsevzetími: vytrvat, využít svědomitě času k sebevzdělání a sebevýchově, začínaly svou práci ve škole.⁹⁴

Květnovou revolucí změněné poměry si vyžádaly značné změny v učitelském sboru a vedení školy. Představenou školy nadále zůstala S. M. Karla Klosová. Obě školní sestry S. M. Lucie Podroužková i S. M. Benigna Johnová se vrátily jako odborné učitelky do národní školy a místo nich jsou kongregací ustanoveny a zemským národním výborem schváleny d. s. M. Bonaventa Davidová a s. M. Ortvina Švrčková pro I. ročník. Ředitelem školy se stal primář chirurgického oddělení nemocnice Milosrdných sester Mudr. Zdeněk Vahala.

Členové učitelského sboru byly schváleni podle podání žádosti na Zemský národní výbor v Praze ze dne 28. února 1946.⁹⁵

Poněvadž vyučování v českých školách za války mělo značné nedostatky a bylo mnoho předmětů zrušeno, zavedlo se v ošetrovatelské škole vyučování češtiny, aby se žákyně zdokonalily ve svém mateřském jazyce a obeznámily se s českou literaturou.

Žákyně svým zájmem i schopnostmi též potvrzovaly rčení „Kdo Čech, ten pěje rád...“, proto byly zavedeny hodiny zpěvu a hudební výchovy.

Tak dostávala veškerá práce v ošetrovatelské škole radostný nádech. Oběma předmětům vyučovala odborná učitelka S. M. Lucie Podroužková.

Diplomové zkoušky byl povoleny a stanoveny na 22. května 1946. Diplomovalo 28 absolventek (20 civilních a 8 řeholních). Prospěch žákyň: u 22 výborný a 6 chvalitebný. Slavnosti odevzdání diplomů byla přítomna paní Hana Benešová. Dětský pěvecký sbor Skřivánek účinkoval při slavnosti udílení diplomů, řídila S. M. Eliška Šrubařová.

⁹⁴ Tamtéž, str. 10.

⁹⁵ Tamtéž, str. 11.

3.8 Školní rok 1946/1947

Byl zahájen 15. září se 43 žákyněmi. Z toho 3 členky kongregace Premonstrátek, 2 Těšitelek, 2 Boromejek 5 čekatelek Boromejek a 31 civilních žákyň. Instruktorka 1. ročníku: S. M. Tedeo Hašková, 2. ročníku S.M. Ortvina Ševečková.

Diplomové zkoušky byly stanoveny na 22. května 1947. Diplomovalo 30 absolventek(4 řeholní a 26 civilních) K nim bylo připojeno 8 sester z prvního ročníku s delší předběžnou praxí. Celkový prospěch 23 výborný. 15 chvalitebný.⁹⁶

V tomto školním roce byla v Praze zřízena Vyšší škola ošetrovatelská, pro vzdělávání školních instruktorek a vedoucích sil na zdravotnických pracovištích, za vedení ředitelky d.s. Jarmily Roušarové. Byly přijímány žákyně civilní i řádové. Také Kongregace Boromejek nechala vyškolit tři členky. Ve školním roce 46-47 d.s. S.M. Pavlu Jirouškovou, 48-49 d.s. S.M. Bonaventu Davidovou a Marii Consolatu Langweilovou.⁹⁷

3.9 Školní rok 1947/1948

Zahájen 15. září se 44 žákyněmi z toho 5 členek kongregace Těšitelek, 2 Premonstrátek, 4 Boromejek, 5 čekatelek Boromejek. Instruktorky stejné.

Diplomové zkoušky stanoveny na 25. května 1948. Diplomovalo 32 absolventek- 6 čekatelek kongregace a 26 civilních. K nim přidruženo 11 sester z prvního ročníku s delší předběžnou praxí. Celkový prospěch byl u 28 výborný a u 15 chvalitebný.

Slavnost odevzdání diplomů a odznaků se konala pro všechna ošetrovatelské školy včetně Vyšší ošetrovatelské školy Čsl. Červeného kříže ve velkém sále Městské knihovny hl. města Prahy v Praze 1 v pátek 18 června 1948.

3.10 Školní rok 1948/1949

Zahájen 15. září 1948. Na základě změněných poměrů podle nového školského zákona dochází k reorganizaci ošetrovatelských škol, které se stávají součástí Vyšších škol sociálně

⁹⁶ Tamtéž, str. 11.

⁹⁷ Tamtéž, str. 12.

zdravotních se čtyřletým školením, jež končí maturitou. Vyučovací osnova je rozšířena o všechny předměty všeobecně vzdělávací. Žákyně, které v tomto roce vstupují do školy jsou vlastně žákyněmi 3. ročníku Vyšší školy sociálně zdravotní. Naše škola se stává větví Vyšší školy sociální a zdravotní v Praze 1. Alšovo Nábřeží. Ředitelkou školy je odborná učitelka Marie Strahovská. Členové sboru této školy vyučují předměty všeobecně vzdělávací, ale i větev ošetřovatelství. Představené těchto větví a instruktorky zůstávají v původních funkcích. Žákyně 2.ročníku ošetřovatelských škol dokončují studium a praktický výcvik převážně podle původní osnovy. V menším měřítku jsou jim do vyučování vřazeny předměty všeobecně vzdělávací (jazyk český a ruský, politické nauky, dějepis a tělesná výchova).⁹⁸

Škola a internát přestává být nedílnou součástí kongregace, pokud se týče bydlení a stravování. Ústav sv. Notburgy slouží plně škole pod vedením odborné učitelky a bývalé ředitelky ústavu pro slepé děti na Hradčanech, S.M. Dominiky Hoňkové. Náklad na školu a internát má nést stát. Kongregace však internát dále zálohuje a jen část skutečného nákladu je pak uhrazena v dodatečných subvencích a to jen do nákladu věcného. Personální náklad na zaměstnance internátu a školy zůstává neuhrazen. Poněvadž ošetřovatelské větve se staly součástí VŠSZ, podléhají také ministerstvu školství. Bezprostředním nadřízeným úřadem pro pražské školy je Ústřední národní výbor, referát školský a referát zdravotní, pokud se týče distribuce zdravotníků. Pro 2. ročník byly povoleny diplomové zkoušky, protože žákyně neměly potřebného předběžného vzdělání k maturitě ve všeobecně vzdělávacích naukách. Byly stanoveny na den 17.6. podle přípisu Ústředního národního výboru ze dne 8.6. 1949. Diplomovalo 27 absolventek (20 civilních a 7 řádových čekatelek) a mimo to 8 sester prvního ročníku s delší ošetřovatelskou praxí. Celkový prospěch při závěrečných zkouškách byl u 27 výborný a u 8 chvalitebný.⁹⁹

3.11 Školní rok 1949/1950

Pro tento školní rok bylo přihlášeno mnoho žákyň. Mnohé z nich byly přihlášeny již v roce 1947 a jako elévky pracovaly v různých nemocnicích pod vedením našich sester ošetřovatelek. Velmi dobře se osvědčily a připravily prakticky pro toto povolání. Elévky byly vedeny při škole již od roku 1945. Tehdejší naléhavá potřeba ošetřovatelek si tyto pomocné síly přímo vynutila. Prospěch byl oboustranný, mnoha nemocnicím bylo pomoheno a dívky poznaly rub i líc ošetřovatelského povolání a přicházely do školy už s určitými zkušenostmi.

⁹⁸ Tamtéž, str. 12.

⁹⁹ Tamtéž, str. 12.

Největší počet elévek měla škola v roce 1947-49. Když tyto dívky vstupovaly do školy, přicházely vlastně do 3.ročníku Vyšší školy sociálně zdravotní, takže dva roky elevátu jim v mnohém směru hradily první dva ročníky školy, i když neměly předepsaného odborného školního vzdělání.¹⁰⁰

Ročník byl velmi nadějný a početný takže 62 žákyň bylo zařazeno do ročníku A a B. Mezi nimi byla řada dívek s dvěma ročníky odborné školy a několik s maturitou. Učební osnova byla velmi náročná. Zdravotnické nauky zůstaly v původním rozsahu, k tomu přistoupily předměty všeobecně vzdělávací. Dívky byly snaživé a pilné. Ke konci roku věděly, co se dá udělat při správném rozdělení práce a svědomitém využití času, aniž by trpělo zdraví, byl zkrácen spánek nebo zotavení. Profesorský sbor VŠSZ nacházel v této ošetrovatelské větvi nejvděčnější a nejradostnější pracoviště. Do tohoto ročníku byly přijaty též řádové a civilní ošetrovatelky s delší předběžnou praxí, které na konci roku měly s absolventkami školy konat diplomové zkoušky podle zákona o doškolení 94/1947. Tyto sestry poslouchaly zdravotnické přednášky s žákyněmi 3. ročníku VŠSZ a zároveň s žákyněmi 2. ročníku ošetrovatelské školy.

Závěrečné zkoušky tohoto ročníku nemají ještě ráz maturit v plném rozsahu, i když se zkoušejí předměty všeobecně vzdělávací. Instruktorou 3. ročníku VŠSZ byla S.M. Consolata Langweilová, 2. ročníku OŠ S.M.Ortvina Ševečková. Závěrečné zkoušky byly stanoveny přípisem Ústředního národního výboru ze dne 16. června 1950. Podrobilo se jim 32 absolventek (26 civilních a 6 řádových čekatelek) a 10 sester po doškolení. Slavnost udílení diplomů se konala společně s ostatními školami i Vyšší ošetrovatelskou školou ve Smetanově síni Obecního domu. V roce 1949-50 bylo zřejmé že řádové školství nemá za stávajících poměrů budoucnost.¹⁰¹

3.12 Pro školní rok 1950/1951

Přijímání nových žákyň řídila dosavadní představená S.M. Karla Klosová. Nový školní rok byl zahájen v ranních hodinách bohoslužbami. Oficiální zahájení bylo za spoluúčasti nové civilní představené a sester instruktorek. V měsíci září byly uváděny civilní síly do svých funkcí, úředně se předával inventář školy a internátu. Potom dostaly všechny řádové

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 13.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 13.

pracovnice úřední poděkování a rozvázání pracovního poměru. Koncem měsíce září mohly opustit svá pracoviště.¹⁰²

Tyto ošetřovatelky byly vychovány ve smyslu pro kolektiv, k lásce pro své povolání, ke kázi, mravnosti, pořádku, ohleduplnosti a šetrnosti

Řeholnice zde pracovaly jedenáct let a vychovaly 291 absolventek.

Sestry boromejky nosí jednoduché černé šaty a černý závoj s bílým lemem. V nemocnicích pracují v bílých šatech.

Otázka ošetřovatelské péče o nemocné je velmi důležitá. Její řešení není vždy jednoduché. V celém světě se touto problematikou zabývá mnoho škol a institucí. Největšího úspěchu v této otázce nesporně dosáhly právě instituce církevní, které ve svém ideovém programu mají humanitní myšlenky péče o člověku vůbec a trpícího nemocného obzvláště. Církevní instituce v této věci dosáhly profesionální dokonalosti.¹⁰³

Řádové sestry dále studují na vysokých školách, aby mohly řídit i práci ve vlastních ústavech nebo v ústavech, které byly svěřeny jejich péči.

¹⁰² Tamtéž, str. 14.

¹⁰³ Archiv kongregace- K otázce ošetřovatelské a zdravotnické péče, 2 listy.

Závěr

Ošetrovatelské obory mají dlouholetou tradici navazující na lidové léčitelství a charitativní ošetrovatelství. Základy moderního ošetrovatelství se většinou spojují s osobností anglické ošetrovatelky Florence Nightingalové a datují se do druhé poloviny 19. století. V tomto období také začínají vznikat první ošetrovatelské školy ve světě i u nás. V odborném vzdělávání sester docházelo průběžně k mnoha změnám, které reagovaly na postupný rozvoj ošetrovatelství a medicíny.

V současnosti má obor všeobecná sestra své nezastupitelné místo a v systému vzdělávání zdravotnických pracovníků se v souladu se směrnicemi Evropské unie přenesla do terciární sféry, tj. vyššího odborného studia a univerzitního studia. Od září 2004 se žáci připravují v novém studijním oboru Zdravotnický asistent. Výhodou oproti jiným odborným školám je získání středoškolského odborného vzdělání se zdravotnickým profilem a statutem zdravotnického pracovníka, což absolventy opravňuje k výkonu zdravotnických činností dle platného zákona.

České sestry touží po špičkových znalostech a kontinuálním vzdělávání. Téměř v každém zdravotnickém zařízení se rodí úspěšné lektorky – sestry, které po návštěvě různých kurzů nebo po účasti na kongresech a konferencích s nadšením předávají získané znalosti nebo dovednosti na svých odděleních.

I když řádových sester ubývá, jejich působení je v oblasti zdravotnictví nesmazatelně zapsáno. Už jen běžné označení pro ošetroující personál- sestra – pochází z oslovení řeholnic. Řada dnešních nemocnic, domovů důchodců nebo jiných ošetrovatelských zařízení se nalézají v budovách nebo na území dřívějších konventů, bohatá minulost řádů v oboru tak trvale zůstává.

Přestože se řádové sestry o rozvoj ošetrovatelství zasloužily vrchovatou měrou, nad jejich dalším působením v nemocnicích visí otazníky. Věkový průměr řeholnic se zvyšuje, protože ubývá řádového dorostu. Současná církev dnes totiž nabízí řadu dobročinných činností těm, kteří se chtějí věnovat péči o druhé. A to bez podmínky žít v řádovém společenství a podřídit se přísným pravidlům řehole. Budoucnost ukáže, zda se laskavé a obětavé zdravotní sestry v řeholních oděvech budou o nemocné, handicapované nebo staré lidi starat i nadále.

Seznam použité literatury:

1. Archiv Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Šporkova ulice č. 12, Praha 1., kancelář generální správy kongregace, II. patro.
 - Kronika Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Ošetřovatelská škola
 - Dějiny Kongregace Milosrdných sester. Sv. Karla Boromejského, str. 12-16.
 - Sestry boromejky a Nemocnice pod Petřínem v Praze, str. 1-5.
 - Stručné dějiny Kongregace SCB, str. 79-86.
 - Pohled do dějin Nemocnice pod Petřínem, 3 listy.
 - K otázce ošetřovatelské a zdravotnické péče, 2 listy.
 - Kongregace Milosrdných sester, 4 listy.
2. HÁJEK, J., SVOBODA, J. *Kniha o Řepích*. Praha: Milpo Media s. r. o. 2006. str. 78-89. ISBN 80-87040-02-3.
3. HOLEŠOVÁ, R., PLEVOVÁ, I. *Historie ošetřovatelství*. Ostrava: OU, 2005.
4. HRUDNÍKOVÁ, M., *Řeholní život v českých zemích*. (Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
5. JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha: Strahov, 1991.
6. KAFKOVÁ, V. *Z historie českého ošetřovatelství*. Brno: IDVZP, 1991
7. MESSINA, R. *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005. ISBN 80-7129-859-3
8. ROZSYPALOVÁ, M., SVOBODOVÁ H., ZVONÍČKOVÁ M., *Sestry vzpomínají*. Příspěvek k historii ošetřovatelství. Grada Publishing, Praha, 2005. ISBN 80-247-1503-1.
9. STAŇKOVÁ, M. *Galerie historických osobností*. České ošetřovatelství – praktická příručka pro sestry. Brno: IDVZP, 2001.
10. VLČEK, Vojtěch. *Ženské řehole za komunismu (1948 – 1989)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2005.
11. JAROLÍMEK, B. *Řeholnice*. Kalendář katolického duchovenstva československé republiky na rok 1937. Praha: Vyšehrad, 1937, r. 15, str. 145-158:
12. STAŇKOVÁ, M. *Z historie charitativní a řádové ošetřovatelské péče*. Mimořádná příloha časopisu Sestra, Červen 2003, str. 3-6.
13. ŠKOCHOVÁ, D. *Od Florence k dnešku*. Florence – časopis moderního ošetřovatelství, ukázkové číslo, ročník I., říjen 2005, str. 15-17.

14. HAVELKOVÁ, Jitka. *Kongregace Milosrdných sester III. Řádu sv. Františka pod ochranou Svaté Rodiny a její působení v Brně v 19. století a na počátku 20. století.* (Bakalářská práce), Masarykova univerzita Brno. Brno, 2007. Vedoucí práce: Mgr. Jiří Mihla
15. BALDOVÁ, M. Rozvoj ošetrovatelství u nás do roku 1918, Historie ošetrovatelství. Dostupné na <http://terkam1.webz.cz/stranky/historie.html>, staženo: 22.1. 2008.
16. HOLEČKOVÁ, KREJČÍ. *Práce sester v době fašistické okupace 1939-1945*, Historie ošetrovatelství. Dostupné na <http://terkam1.webz.cz/stranky/historie.html>, staženo: 22.1. 2008.

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Církevní řády s charitativním zaměřením

Příloha č. 2: Školní rok 1939/1940

Příloha č. 3: Školní rok 1941/1942

Příloha č. 4: Školní rok 1942/1943

Příloha č. 5: Školní rok 1943/1944

Příloha č. 6: Školní rok 1944/1945

Příloha č. 7: Provozované domy

Příloha č. 8: Logo kongregace

Příloha č. 9: Alois Klár

Příloha č. 10: Matka Terezie Helvigová

Příloha č. 11: Sv. Karel Boromejský- patron kongregace

Příloha č. 12: Domov sv. Karla v Řepích, Nemocnice Milosrdných sester

Příloha č. 13: Nemocnice Milosrdných sester v roce 1950, S. M. Vojtěcha – generální
představená v letech 1970 - 1988

Příloha č. 1: Církevní řády s charitativním zaměřením

(Mimořádná příloha časopisu Sestra, červen 2003)

Název řádu:	Založen:
11. století Johanité Vojenský a špitální řád rytířů sv. Lazara Jeruzalémského	kolem r. 1040 , u nás r. 1156 r. 1098 , u nás r. 1154
12. století Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a Malty (řád maltézských rytířů) Johanitky	r. 1119 před r. 1182
13. století Řád křižovníků s červenou hvězdou	Sv. Anežka Česká v Praze r. 1233
16. století Řád milosrdných bratří	r. 1572, k nám 1605
17. století Řád sv. Alžběty <u>Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského</u>	r. 1627, k nám r. 1719 r. 1652, k nám r. 1856
19. a 20. století Kongregace Šedých sester (pražské) různé Kongregace III. Řádu sv. Františka	r. 1856 19. a 20. století

Příloha č. 2: Školní rok 1939/ 40 (Kronika SCB)

Předmět	Datum zkoušky	Počet žáků	výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
<i>Anatomie</i>	23.12.	23	23	-	-	-	-
<i>Fyziologie</i>	26.1.	24	10	5	8	1	-
<i>Bakteriologie</i>	24.2.	24	16	7	1	-	-
<i>Hygiena</i>	4.12.	23	3	3	15	5	
<i>Nauka o potravinách</i>	12.12.	23	18	5	-	-	-
<i>Patologie</i>	20.3.	24	16	8	-	-	-
<i>Technika ošetrovatelství</i>	28.1.	22	22	-	-	-	-
<i>Gynekologie a porodnictví</i>	27.6.	23	23	-	-	-	-
<i>Voda a elektroléčba</i>	26.4.	23	20	3	-	-	-
<i>Masáže</i>	26.6.	23	23	-	-	-	-
<i>Nemoci vnitřní</i>	27.4.	24	24	-	-	-	-
<i>Dietika</i>	24.2.	24	16	7	1	-	-
<i>Péče o kojence a dítě</i>	21.6.	23	16	7	-	-	-
<i>Nakažlivé nemoci</i>	13.4.	23	17	6	-	-	-
<i>Administrace v nemocnici</i>	8.6.	22	2	13	6	1	-
<i>Farmakologie</i>	5.2.	24	24	-	-	-	-
<i>Chirurgie</i>	1.6.	23	13	9	1	-	-

Příloha č. 3: Školní rok 1941/42 (Kronika SCB)

Předmět	Datum zkoušky	Počet žáků	výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
<i>Hygiena</i>	30.10.	21	13	8	-	-	-
<i>Nauka o potravinách</i>	22.11.	20	20	-	-	-	-
<i>Anatomie</i>	29.11.	20	20	-	-	-	-
<i>Bakteriologie</i>	19.1.	20	18	2	-	-	-
<i>Infekční nemoci</i>	19.1.	20	19	1	-	-	-
<i>Fyziologie</i>	26.1.	20	11	7	2	-	-
<i>Technika ošetrovatelství</i>	21.2.	20	20	-	-	-	-
<i>Patologie</i>	9.3.	20	17	3	-	-	-
<i>Nemoci vnitřní a dietika</i>	30.3.	20	20	-	-	-	-
<i>Farmakologie</i>	30.3.	20	20	-	-	-	-
<i>Gynekologie</i>	21.4.	20	20	-	-	-	-
<i>Porodnictví</i>	21.4.	20	20	-	-	-	-
<i>Péče o kojence</i>	11.5.	20	17	3	-	-	-
<i>Péče o dítě</i>	11.5.	20	16	4	-	-	-
<i>Chirurgie</i>	27.5.	20	18	2	-	-	-
<i>Voda a elektroléčba</i>	1.6.	20	20	-	-	-	-
<i>Masáže</i>	1.6.	20	20	-	-	-	-

Příloha č. 4: Školní rok 1942/43 (Kronika SCB)

Předmět	Datum zkoušky	Počet žáků	výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
<i>Anatomie</i>	28.11.	32	27	3	2	-	-
<i>Fyziologie</i>	18.1.	30	22	8	-	-	-
<i>Bakteriologie</i>	19.2.	31	27	4	-	-	-
<i>Hygiena</i>	7.11.	30	25	5	-	-	-
<i>Technika ošetrovatelství</i>	30.3.	28	28	-	-	-	-
<i>Nauka o potravinách</i>	23.10.	30	29	1	-	-	-
<i>Patologie</i>	12.3.	29	23	6	-	-	-
<i>Gynekologie</i>	13.5.	28	25	3	-	-	-
<i>Chirurgie</i>	22.5.	28	22	6	-	-	-
<i>Nemoci vnitřní</i>	31.5.	28	22	6	-	-	-
<i>Dietika</i>	31.5.	28	20	8	-	-	-
<i>Porodnictví</i>	13.5.	28	25	3	-	-	-
<i>Péče o kojence</i>	29.4.	28	23	5	-	-	-
<i>Péče o dítě</i>	29.4.	28	23	5	-	-	-
<i>Nakažlivé nemoci</i>	19.12.	31	26	5	-	-	-
<i>Farmakologie</i>	31.5.	28	20	8	-	-	-

Příloha č. 5: Školní rok 1943/44 (Kronika SCB)

Předmět	Datum zkoušky	Počet žáků	výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
<i>Anatomie</i>	20.11.	35	31	2	1	1	-
<i>Fyziologie</i>	18.1.	34	21	11	2	-	-
<i>Bakteriologie</i>	16.12.	35	28	7	-	-	-
<i>Hygiena</i>	25.5.	35	21	14	-	-	-
<i>Technika ošetrovatelství</i>	25.5.	34	34	-	-	-	-
<i>Nauka o potravinách</i>	11.5.	35	23	10	2	-	-
<i>Patologie</i>	7.3.	32	16	8	8	-	-
<i>Gynekologie</i>	30.3.	33	30	3	-	-	-
<i>Chirurgie</i>	30.3.	35	25	8	2	-	-
<i>Fyzikální terapie</i>	22.6.	34	34	-	-	-	-
<i>Masáže</i>	22.6.	34	34	-	-	-	-
<i>Nemoci vnitřní</i>	13.5.	35	20	15	-	-	-
<i>Dietika</i>	13.5.	35	20	15	-	-	-
<i>Porodnictví</i>	30.3.	33	30	3	-	-	-
<i>Péče o kojence</i>	1.6.	35	22	10	3	-	-
<i>Péče o dítě</i>	1.6.	35	22	10	3	-	-
<i>Nakažlivé nemoci</i>	1.6.	35	27	8	-	-	-
<i>Farmakologie</i>	13.5.	35	22	13	-	-	-
<i>Zdravotnické zákony</i>	30.6.	32	28	4	-	-	-

Příloha č. 6: Školní rok 1944/45 (Kronika SCB)

Předmět	Datum zkoušky	Počet žáků	výborný	chvalitebný	dobrý	dostatečný	nedostatečný
<i>Anatomie</i>	18.11.	33	23	4	4	2	-
<i>Fyziologie</i>	25.1.	33	13	11	9	-	-
<i>Bakteriologie</i>	28.2.	33	22	10	1	-	-
<i>Hygiena</i>	2.12.	33	23	10	-	-	-
<i>Technika ošetřovatelství</i>	21.3.	33	33	-	-	-	-
<i>Nauka o potravinách</i>	25.4.	33	25	7	1	-	-
<i>Patologie</i>	13.2	32	16	8	8	-	-
<i>Gynekologie</i>	18.6.	28	21	5	2	-	-
<i>Chirurgie</i>	30.4.	32	19	8	5	-	-
<i>Nemoci vnitřní</i>	30.4. 46	23	18	5	-		
<i>Dietika</i>	30.4. 46	23	15	8	-	-	-
<i>Porodnictví</i>	18.4.	28	22	5	1	-	-
<i>Péče o kojence</i>	5.6.	29	13	12	4	-	-
<i>Péče o dítě</i>	5.6.	29	14	4	10	1	-
<i>Nakažlivé nemoci</i>	28.2.	33	20	12	1	-	-
<i>Veřejné zdravotnictví</i>	12.3.	24	10	12	2	-	-
<i>Farmakologie</i>	13.3.	33	12	4	5	2	-

Příloha č. 7: Provozované domy a zařízení

(<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/471597-boromejky>)

1. Dům sv. Hofburgy – hlavní klášterní dům (tzv. mateřinec) řádu, sídlo generální přestavené (Praha 1)
2. Řeholní dům Povýšení sv. Kříže – klášterní dům kombinovaný s ubytovnou pro zaměstnance Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, část objektu pronajata základní škole
3. Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského – pacienty vyhodnocena v roce 2006 jako nejlepší nemocnice (Praha 1)
4. Domov sv. Karla Boromejského – péče o dlouhodobě nemocné a staré lidi, zaměstnávání a vzdělávání vězenkyň (Praha – Řepy)
5. Dům sv. Antonína – klášterní dům + pečovatelské zařízení pro staré a dlouhodobě nemocné (Moravské Budějovice)
6. Charitní domov Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského – domov pro staré a nemocné sestry (Město Albrechtice)
7. Charitní domov Znojmo-Hradiště – klášter pro staré sestry, je vypomáháno ve stacionáři pro matky v tísní a v pastorační
8. Dům otevřených dveří a srdcí (Pustkovec) – klášter (Ostrava – Poruba)
9. Neumannem – klášter, spolupracuje s domovem důchodců (Prachatice)

LOGO
Milosrdných sester sv. Karla Boromejského

SRDCE je biologickým,
ba pralidským symbolem nitra člověka.
Všechno se vidí, slyší a prožívá srdcem,
i Boží láska, když je pro ni srdce otevřené...

MODRÝ KŘÍŽ uprostřed srdce je symbolem Milosrdenství Boha,
který promyšleně hledá dobro padlého člověka.

Dva jazyky planoucího srdce,
rozníceného Boží Láskou,
symbolizují skutky duchovního a tělesného milosrdenství.

To je význam LOGA
Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Příloha č. 9: Alois Klár (Archiv kongregace)

Alois Klár

Příloha č. 10: Matka Terezie Helvigová (Archiv kongregace)

Matka Terezie Helvigová – první generální představená v Čechách

Příloha č.11: Sv. Karel Boromejský -patron kongregace (Archiv kongregace)

Sv. Karel Boromejský

Sv. Karel Boromejský - socha

**Příloha č. 13: Domov sv. Karla v Řepích (Archiv kongregace)
Nemocnice Milosrdných sester (Archiv kongregace)**

Domov sv. Karla v Řepích

Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského - dnes

Příloha č. 12: Nemocnice Milosrdných sester v roce 1950 (Archiv kongregace), S.M. Vojtěcha – generální představená (Archiv kongregace)

Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v roce 1950

Sestra Marie Vojtěcha Hasmandová – generální představená kongregace 1970 – 1988